

บทที่ 4

บริบทที่มีต่อปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990

การวิจัยเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 วัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) บริบทที่มีต่อปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 (2) เนื้อหาสาระของปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 (3) ผลกระทบของปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990

การวิจัยเรื่องบริบทที่มีต่อปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 กำหนดกรอบการวิจัยที่แบ่งตามวัตถุประสงค์ แบ่งเนื้อหาเป็นสามส่วน ประกอบด้วย (4.1) บริบทที่มีต่อปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 (4.2) เนื้อหาสาระของปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 (4.3) ผลกระทบของปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990

บริบทที่มีต่อปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 แบ่งเป็นสองส่วน คือ บริบทภายนอกและบริบทภายใน

4.1 บริบทที่มีต่อปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990

บริบทภายนอก คือ การสิ้นสุดของความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ ความเปลี่ยนแปลงของรัฐ การถือกำเนิดของประชาคมอาเซียน และความร่วมมือกับกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาค

4.1.1 การสิ้นสุดของความขัดแย้งด้านอุดมการณ์

การสิ้นสุดของความขัดแย้งด้านอุดมการณ์นับเป็นบริบทภายนอกที่มีต่อปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 ที่นำไปสู่กระแสโลก (Global Wave) นับเป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) (Ohmae, 1990)

ร่วมสมัย คำศัพท์โลกาภิวัตน์ถือกำเนิดครั้งแรกในหนังสือหลักการของการเมืองโลก (The Principle of World Politics) ของจอร์จ โมเดลสกี (George Modelski) ใน ค.ศ. 1972 (นรุตม์ เจริญศรี, 2556 : 525 ; Modelski, 1972) บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ทางอำนาจ ปฏิบัติการ นวัตกรรม และเทคโนโลยี ทำให้โลกร่วมสมัยเปลี่ยนแปลง ทั้งปัจจุบันและอนาคต (Schirato and Jen Webb ,2003 : 1) มีลักษณะสำคัญ ประการแรก อ่อนไหว เคลื่อนไหว และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทำให้มีความสับสนยุ่งเหยิงและผันแปรไปมา (Hearn, 2009 : 498). ส่งผลให้มีความหมายที่ครอบคลุมและลุ่มลึก ประการที่สอง ลุ่มลึก และรวดเร็ว ของการเชื่อมโยงติดต่อสื่อสารของโลกของวิถีชีวิตทุกแง่มุมร่วมสมัย (Held, McGrew, Goldblatt and Perraton, 2006 : 5) ส่งผลให้มีผลกระทบที่มากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของโลกาภิวัตน์เฉพาะด้าน ประการที่สาม เป็นชุดของกระบวนการที่ทำให้โลกเป็นหนึ่งเดียว (Robertson and Chirico, 1985 : 220) การรวมกันระหว่างคำว่าโลก (global) กับ กระบวนการ (-ization) ทำให้เป็นโลกไร้พรมแดน ประการที่สี่ มีความสัมพันธ์กับแนวคิดข้ามชาติ (transnational) การข้ามระหว่างประเทศ (multinational) (Chirico, 2014 : 8) ความเหนือชาติ (supranational) และการระหว่างประเทศ (Chirico, 2014 : 11-12) นับเป็นความสัมพันธ์ข้ามรัฐชาติ (Ferguson and Mansbach. 2012 : 17) ประการที่ห้า สัมพันธ์กับการคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร การเงินระดับโลก (Daddow, 2013 : 30) ประการที่หก เป็นปรากฏการณ์ที่ใกล้ชิดแม้มีระยะทางที่ห่างไกล (distant proximity) (Rosenau, 2003 : 85-86)

ดังนั้น การสิ้นสุดความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ทางการเมือง ก่อให้เกิดกระแสประชาธิปไตย และสิทธิมนุษยชน (ศิวัช ศรีโสภากุล, สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2561) ความสำคัญทางเศรษฐกิจที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้ประเทศมหาอำนาจตลอดจนประเทศกำลังพัฒนาทั่วโลกหันมาให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ ความยากจนเพิ่มมากขึ้น การรวมกลุ่มกันของประเทศกลุ่มประเทศต่าง ๆ เพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับประเทศนอกกลุ่มประเทศต่าง ๆ ส่งเสริม/สนับสนุนผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดเล็กและขนาดกลางมากขึ้น มีการขยายตัวของการค้าอิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) และการขยายตัวของระบบเงินตรา crypto currency (บุญธรรม ถาวรทัศนกิจ, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2561) ก่อให้เกิดนโยบายการค้าระหว่างประเทศ ที่ควรเป็นการค้าแบบเสรี ที่ไม่เก็บภาษีนำเข้าหรือเก็บเพียงเล็กน้อย และต้องผลิตสินค้าที่มีคุณภาพสูงมีกำลังการผลิตเพียงพอ (ภฤศญา ปิยนุสรณ์, สัมภาษณ์, 4 กรกฎาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ แสดงถึง บริบทภายนอกส่งผลความเปลี่ยนแปลงประเทศไทยจากความสำคัญทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้นทำให้ภูมิรัฐศาสตร์ทวีความสำคัญอย่างมาก ก่อให้เกิดการปะทะสังสรรค์และปฏิสัมพันธ์ข้ามพรมแดนของรัฐ และความสัมพันธ์ข้ามชาติที่เป็นการข้ามชาติ การข้ามระหว่างประเทศ ความเหนือชาติ และการระหว่างประเทศ นับเป็นความสัมพันธ์ข้ามรัฐชาติ ส่วนหนึ่งเป็นความสัมพันธ์ด้านการคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร การเงินระดับโลก นับเป็นปรากฏการณ์ที่ใกล้ชิดแม้มีระยะทางที่ห่างไกล ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และมีผลต่อประเทศไทยจากปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ เพราะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นับเป็น

ภูมิภาคที่เชื่อมต่อกับแผ่นดินของยูเรเชีย เป็นภาคพื้นทวีป ที่ประกอบด้วย ประเทศพม่า ไทยบริเวณภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ที่สัมพันธ์กับจีนตอนใต้และอินเดีย และภาคพื้นสมุทร ที่ประกอบด้วย อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ บรูไน ติมอร์เลสเต และภาคใต้ของประเทศไทย

ความเปลี่ยนแปลงภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เปลี่ยนแปลงจากมุมมองที่สำคัญสองมุมมอง มุมมองแรก เป็นมุมมองช่วงสงครามเย็น เป็นการมองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เฉพาะภายในภูมิภาค ที่เป็นการมองนับตั้งแต่การกำหนดค่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ถือกำเนิดจากการปฏิบัติการทางการทหารระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 การหลุดพ้นจากการเป็นอาณานิคมและเป็นประเทศเอกราชภายหลัง เอเชียตะวันออกเฉียงใต้นับเป็นภูมิภาคของทวีปเอเชีย ที่ตั้งอยู่ระหว่างอินเดียบกับจีน และระหว่างมหาสมุทรอินเดียกับมหาสมุทรแปซิฟิก เป็นภูมิภาคที่โดดเด่นนับตั้งแต่การมีที่ตั้งอากาศเขตร้อนชื้น การเป็นแนวภูเขาสูงด้านบนทำให้เกิดเป็นอุปสรรคต่อการติดต่อกับภูมิภาคอื่นที่อยู่ตอนเหนือ ตรงกันข้ามกับด้านใต้ที่ติดต่อกับทะเลและมหาสมุทรทำให้เกิดติดต่อกับภายนอกสะดวก การมีภูเขาและอ่าวเป็นจำนวนมากส่งผลต่อปริมาณฝนตกที่มีเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดแม่น้ำหลายสายที่เป็นประโยชน์ต่อการเพาะปลูก นำไปสู่การตั้งถิ่นฐานของประชากรจำนวนมาก หลากหลายเผ่าพันธุ์ หลากหลายชาติพันธุ์ นับเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายของประชากร สังคมและวัฒนธรรม และมีความมั่งคั่งด้านทรัพยากร (รัชนิกร บุญหลง, 2535 : 1-4)

มุมมองที่สอง เป็นมุมมองช่วงหลังสงครามเย็นหรือโลกาภิวัตน์ (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2556 : 5-14) เป็นการนำเสนอเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เชื่อมโยงกับประเทศหรือภูมิภาคอื่น ที่สำคัญ คือ อินเดียและจีน นับเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมกับวัฒนธรรม จากวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เชื้อชาติ และภาษา (ก) อินเดียด้านตะวันออก ที่ประกอบด้วย มลรัฐอรุณาจัลประเทศ อัสสัม เมฆาลัย มณีปุระ มีโซรัม นาคาแลนด์ ตริปุระ ที่มีประชากรจำนวน 40 ล้านคน พูดภาษาตระกูลทิเบต-พม่า และออสโตรเอเชีย นับเป็นภาษาของมอญ เขมร และเวียดนาม (ข) จีนตอนใต้ ที่ประกอบด้วย ยูนนาน กวางสี และไหหลำ ยูนนานมีอาณาเขตติดต่อกับพม่า ลาว และเวียดนาม กวางสีมีอาณาเขตติดต่อกับเวียดนาม กวางสีและไหหลำเคยเป็นถิ่นพำนักของชาวจีน ส่วนยูนนานเคยเป็นถิ่นพำนักของชาวไทย ไต และลาว ที่กระจายไปมณฑลยูนนานและกวางสี การนับรวมประเทศข้างเคียงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นับเป็นการขยายหรือเพิ่มอาณาเขต จำนวนประชากร ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ ที่สำคัญ คือ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ จากความสัมพันธ์กับพื้นที่ใกล้เคียงอื่น ที่สำคัญ คือ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนและอินเดียที่ขับเคลื่อนความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และประเทศไทย

ภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยที่เป็นส่วนหนึ่งของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ จากการกำหนดขอบเขตที่ด้วยเงื่อนไขและปัจจัยทางการเมือง เพิ่มความเปลี่ยนแปลงจากเงื่อนไขและปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้พรมแดนของประเทศไทยสัมพันธ์กับประเทศ

เพื่อนบ้านและข้างเคียง นับตั้งแต่ภาคเหนือที่สัมพันธ์ติดต่อกับพม่า ลาว และจีน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีอาณาเขตติดต่อกันกับลาว ภาคกลางที่มีอาณาเขตติดต่อกับพม่าและกัมพูชา และภาคใต้ที่มีอาณาเขตติดต่อกับมาเลเซีย การกำหนดขอบวงสังคมวัฒนธรรมจากความเป็นมาและประวัติศาสตร์นับตั้งแต่อดีต ทำให้พื้นที่ เมือง จังหวัด และภูมิภาค ของประเทศไทย สัมพันธ์กับพื้นที่ เมือง จังหวัด และภูมิภาค ของประเทศเพื่อนบ้านและข้างเคียง เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศและการขยายตัวของทุนนับเป็นปัจจัยผลักดันที่ก่อให้เกิดการขยายตัวของภูมิภาคของประเทศไทย การกำหนดนโยบายสาธารณะ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการอำนวยความสะดวกต่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจของประเทศไทย นับเป็นส่วนสำคัญของการใช้ปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ให้เป็นประโยชน์กับประเทศไทยในอนาคต

4.1.2 ความเปลี่ยนแปลงของรัฐ

ความเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองระหว่างประเทศ นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 ที่สำคัญ (ธโรธร ตูทองคำ, 2555ช : 2-46 - 2-51) คือ ระบอบสังคมนิยมในยุโรปตะวันออกล่มสลาย เยอรมนีมีการรวมประเทศสหรัฐอเมริกาเสนอแนวคิดการจัดระเบียบโลกใหม่ อิรักถูกรานคูเวต สหภาพโซเวียตล่มสลาย องค์การวอร์ซอสิ้นสุดลง จีนขยายอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองและมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เปลี่ยนแปลง การโจมตีตึกเวิร์ลเทรดและเพนตากอน ของอัลเคด้าทำให้สหรัฐอเมริกาประกาศลัทธิบุขและสงครามต่อต้านการก่อการร้าย ความเปลี่ยนแปลงด้านเหตุการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศหลายเหตุการณ์ภายหลังสงครามเย็นเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงด้านภูมิรัฐศาสตร์

ความสำคัญด้านภูมิรัฐศาสตร์นับเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สหภาพโซเวียตพยายามขยายอำนาจและอิทธิพลสู่ยุโรปตะวันออกนับตั้งแต่การสถาปนาเป็นจักรวรรดิรัสเซียเพราะเป็นเข็มขัดแห่งความปลอดภัย (Safety Belt) ของประเทศจากการมีพื้นที่ติดต่อกันเป็นที่ราบอย่างต่อเนื่อง และประสบความสำเร็จในการขยายอำนาจและอิทธิพลภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะทำให้ยุโรปตะวันออกกลายเป็นประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์เสมือนหนึ่งเป็นบริวารของสหภาพโซเวียต การเปลี่ยนแปลงนโยบายของสหภาพโซเวียตนับตั้งแต่กลางทศวรรษที่ 1980 ทำให้ยุโรปตะวันออกพ้นจากพันธนาการ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจภายในส่งผลต่อการก้าวพ้นจากการปกครองระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์สู่การปกครองระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตย และทำให้เยอรมนีตะวันออกและเยอรมนีตะวันตกรวมเป็นประเทศเดียวกันใน ค.ศ. 1990 ความเปลี่ยนแปลงในนโยบายของสหภาพโซเวียตจากกลาสนี้อุตและเปเรสตรอยก้า ยังส่งผลต่อการล่มสลายของประเทศจนกลายเป็นสหพันธรัฐรัสเซียและประเทศในเครือจำนวน 14 ประเทศ และส่งผลต่อการล่มสลายขององค์การวอร์ซอ

ขณะเดียวกันความแตกต่างที่นำไปสู่ความขัดแย้งภายในของประเทศในยุโรปตะวันออกนำไปสู่การแบ่งแยกเป็นประเทศอย่างสันติ ที่สำคัญ คือ เชโกสโลวาเกีย ที่กลายเป็นประเทศเช็กและสโลวัก และที่เป็นสงคราม ที่สำคัญ คือ ยูโกสลาเวีย ที่มีสงครามภายในอย่างต่อเนื่อง จนแตกออกเป็นประเทศ ที่สำคัญ คือ เซอร์เบีย บอสเนีย-เฮอร์เซโกลีนา มาซิโดเนีย โครเอเชีย มอนเตเนโกร นับตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1990 ถึงต้นทศวรรษที่

2000 และส่งผลให้องค์การสนธิสัญญาป้องกันแอตแลนติกเหนือหรือนาโต้ต้องปฏิบัติการทหารเพื่อแทรกแซงความขัดแย้งภายใน จนนำไปสู่การยุติสงครามภายหลัง บทบาทขององค์การสนธิสัญญาป้องกันแอตแลนติกเหนือหรือนาโต้ เช่นเดียวกับสหภาพยุโรป ทำให้ประเทศในยุโรปตะวันออกจำนวนหนึ่งต่างเข้าสมัครเป็นสมาชิก ก่อให้เกิดความความระแวงให้กับรัสเซียที่ยุโรปตะวันออกมีความสำคัญด้านภูมิรัฐศาสตร์นับตั้งแต่อดีต

ความสำคัญด้านภูมิรัฐศาสตร์ที่มีดินแดนประชิดต่อเนื่อง ทำให้อิรักถูกรุกรานคูเวตใน ค.ศ. 1990 และสิ้นสุดด้วยความร่วมมือของพันธมิตรที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำจนจัดการกับอิรักให้ถอนทหารออกจากคูเวต การเผชิญปัญหาด้านการเมืองและเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกานำไปสู่ความพยายามลดบทบาททางทหารในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และการถอนตัวออกจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อให้เกิดสูญญากาศแห่งอำนาจของภูมิภาค ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจากนโยบายที่ทันสมัยและความมั่นคงภายในส่งผลให้เงินขยายอำนาจและอิทธิพลสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดินแดนที่เคยเป็นรัฐบรรณาการจากปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์สมัยที่เงินปกครองแบบจารีต ทำให้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มความสำคัญด้านความมั่นคงและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างเร่งสะสมอาวุธยุทโธปกรณ์ การพัฒนากำลังพล การยกระดับขีดความสามารถในการป้องกันประเทศ จากความขัดแย้งที่สำคัญในหมู่เกาะสปรตลีย์ ปัจจัยทั้งหลายเหล่านี้ส่งผลให้สหรัฐอเมริกากลับมามีบทบาทเพื่อรักษาความมั่นคงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สำคัญ คือ การต่อสนธิสัญญาความมั่นคงระหว่างสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นใน ค.ศ. 1996 และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายหลัง

ความห่างไกลจากประเทศที่ไม่เป็นมิตรจากปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ การเป็นประเทศที่มีชายฝั่งติดต่อกับมหาสมุทรแอตแลนติกและแปซิฟิก ทำให้สหรัฐอเมริกามีความมั่นคงปลอดภัยสูง จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์การโจมตีของกลุ่มอัลเคด้าในเหตุการณ์วันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 ทำให้แนวคิดความปลอดภัยของสหรัฐอเมริกาสิ้นสุดลง และเท่ากับการท้าทายแนวคิดการจัตระเปียบโลกใหม่ที่ประกาศนับตั้งแต่ ค.ศ. 1991 นำไปสู่การประกาศลัทธิบุขที่มีรากฐานมาจากแนวคิดอนุรักษนิยมใหม่ และเป็นที่มาของสงครามต่อต้านการก่อการร้าย นำมาสู่การโจมตีรัฐนอกกฎหมายหรือรัฐอันธพาล ที่สำคัญ คือ อิรัก ที่มีชาอุดีอาระเบียเป็นพันธมิตรที่สำคัญ และโค่นล้มรัฐบาลตาลีบันในอัฟกานิสถาน ที่มีปากีสถานเป็นพันธมิตรที่สำคัญ จนสามารถสังหารบิน ลาดิน ใน ค.ศ. 2011 การโค่นล้มการปกครองซัดดัม ฮุสเซน ในอิรัก และการพันเอกโมฮัมมาร์ กัดดาฟี ในลิเบีย

ความเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองระหว่างประเทศที่เป็นการเมืองข้ามพรมแดนของรัฐเป็นผลจากรัฐ (state actor) ในฐานะที่เป็นตัวแสดงที่สำคัญ ประกอบด้วย สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น แคนาดา เกาหลีใต้ ซึ่งเป็นมหาอำนาจที่ต่อเนื่องจากอดีตที่มีอำนาจเท่าเดิมหรือถดถอย ขณะที่เงินมีแนวโน้มเป็นมหาอำนาจอันดับ 1 ของโลกแทนสหรัฐอเมริกา ก่อน ค.ศ. 2050 เพราะมีระบบเศรษฐกิจใหญ่อันดับ 1 ของโลกท่ามกลางการถดถอยของมหาอำนาจเดิม ก่อให้เกิดมหาอำนาจใหม่ที่ส่วนหนึ่งเติบโตจากการเป็นมหาอำนาจภายในภูมิภาค ที่สำคัญ คือ อินเดีย เอเชีย ปากีสถาน ชาอุดีอาระเบีย แอฟริกาใต้ เม็กซิโก บราซิล และอาร์เจนตินา แสดงถึงการกระจายอำนาจที่แตกตัวไป มีการก่อตัวของกลุ่มบริกส์ (Brazil Russia India China and

South Africa : BRICS) ประกอบด้วย บราซิล รัสเซีย อินเดีย จีน และแอฟริกาใต้ และตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ (non-state actor) ที่สำคัญ คือ ขบวนการก่อการร้าย พรรคการเมืองข้ามชาติ บริษัทข้ามชาติ องค์กรพัฒนาเอกชน และขบวนการเคลื่อนไหวข้ามชาติ เพิ่มความสำคัญมากขึ้น (ธโรธร ตู๋ทองคำ, 2555ช : 2-55 – 2-59) มีความเข้มแข็งในการเคลื่อนไหวขององค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Governmental Organizations : NGOs) (ดลยา เทียนทอง, สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2561) ทำให้การเมืองระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงกระจายเป็นขั้วอำนาจนำผสมผสานกับหลายขั้วอำนาจในคริสต์ศตวรรษที่ 21

ความขัดแย้งระหว่างประเทศมหาอำนาจมีอย่างต่อเนื่อง สหรัฐอเมริกากับจีนนับเป็นคู่ขัดแย้งที่สำคัญ ส่วนสำคัญมาจากปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ เพราะความต้องการของจีนที่ขยายอำนาจและอิทธิพลในเอเชีย ทำให้ต้องเผชิญหน้ากับสหรัฐอเมริกาที่มีอิทธิพลในเอเชียนับตั้งแต่ยุคปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงช่วงสงครามเย็นและกลายเป็นยุทธศาสตร์หลัก (Grand Strategy) (Mearsheimer. 2006 : 160-162) เพื่อป้องกันการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ และความขัดแย้งอื่นที่ต่อเนื่องภายหลัง ที่สำคัญ คือ วิกฤตการณ์คาบสมุทรเกาหลี และการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของอิหร่าน ซึ่งเป็นประเทศที่มีภูมิรัฐศาสตร์ที่ต่อเนื่องและใกล้ชิดกับจีน (ประภัสสร เทพชาติศรี, 2554ก : 15-29)

ความเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์ทำให้สหรัฐอเมริกาปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ทางทะเลในคริสต์ศตวรรษที่ 21 (Sea power 21st Century) เพื่อเพิ่มอำนาจแห่งชาติ แทนที่การเคลื่อนกำลังตามยุทธศาสตร์ทางบก (Heart Land Strategy) ทำให้กองเรือที่ 5 ที่มหาสมุทรอินเดีย และกองเรือที่ 7 ที่ฟิลิปปินส์ของมหาสมุทรแปซิฟิกเพิ่มความสำคัญ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ไต้หวัน อินเดีย และปากีสถาน จัดเป็นขอบเขตยุทธศาสตร์หลักเพื่อปิดล้อมจีน มีกองทัพประจำการที่ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ เกาหลีเหนือ ไต้หวัน และฟิลิปปินส์ เป็นพันธมิตรหลัก สอดคล้องกับนโยบายปิดล้อม (Containment Policy) ที่ต่อเนื่องจากช่วงสงครามเย็น สิงคโปร์เป็นฐานที่มั่นสำหรับพลังงานและเสบียงที่สำคัญ เพราะเป็นจุดยุทธศาสตร์หลักคุมช่องแคบมะละกาที่เชื่อมระหว่างมหาสมุทรอินเดียกับมหาสมุทรแปซิฟิก แสดงถึงความสำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สัมพันธ์กับประเทศและภูมิภาคอื่น ทั้งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียตะวันออก เอเชียตะวันออก เอเชียตะวันตกเฉียงใต้หรือตะวันออกกลาง ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ มหาสมุทรอินเดีย และมหาสมุทรแปซิฟิก

การเป็นประเทศขนาดใหญ่และแตกต่างกับประเทศอื่นหลายประการทำให้จีนมีความขัดแย้งกับเพื่อนบ้านทางบก ที่สำคัญ คือ พรมแดนกับอินเดียและพม่า และทางน้ำ ที่สำคัญ คือ หมู่เกาะสแปรตลีย์ กับฟิลิปปินส์ เวียดนาม อินโดนีเซีย มาเลเซีย บรูไน และสิงคโปร์ เกาะเตียวหยูกับญี่ปุ่น และช่องแคบไต้หวัน ทำให้ประเทศทุกประเทศที่เกี่ยวข้องเพิ่มประสิทธิภาพการปิดล้อม การกำหนดนโยบายต่างประเทศของจีนที่ตรงข้ามกับสหรัฐอเมริกาย่อมเป็นปัญหาและก่อให้เกิดผลกระทบเป็นวงกว้าง (ประภัสสร เทพชาติศรี, 2554ก : 15-29)

ความขัดแย้งระหว่างจีนกับอินเดียจากปัจจัยด้านภูมิรัฐศาสตร์แบ่งเป็นสองด้าน ด้านการเมือง ที่สำคัญ คือ การเผชิญหน้าที่พรมแดนรัฐอรุณาจัลประเทศ (Arunachal Pradesh) การส่งทหารจีนรุกรานสิกขิมของอินเดีย

นำไปสู่การแข่งขันทางทหาร การสะสมอาวุธ ความหวาดระแวงของอินเดียที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับปากีสถานและพม่า การสนับสนุนคู่ขัดแย้งของแต่ละฝ่ายในเนปาลและศรีลังกา ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์ที่ต่างต้องการปิดล้อมซึ่งกันและกันนำไปสู่การขัดขวางไม่ให้อินเดียเป็นสมาชิกคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติของจีน ด้านเศรษฐกิจ ที่สำคัญ คือ การแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติและพลังงาน การพัฒนาบริการของจีนเพื่อแข่งขันกับอินเดีย การพัฒนาอุตสาหกรรมของอินเดียเพื่อแข่งขันกับจีน การพัฒนาท่าเรือน้ำลึกในมหาสมุทรอินเดียของจีนและอินเดียเพื่อเป็นเส้นทางขนส่งน้ำมัน เหล่านี้นำไปสู่การเผชิญหน้าหลายครั้ง (ประภัสสร เทพชาตรี, 2554ก : 15-28 – 15-32) ทำให้ญี่ปุ่นที่ขัดแย้งกับจีนร่วมมือทางเศรษฐกิจอย่างใกล้ชิดกับอินเดียจากการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานนับตั้งแต่ ค.ศ. 2017

ความขัดแย้งระหว่างรัสเซียกับมหาอำนาจตะวันตกมาจากรัสเซียได้รับผลตอบแทนน้อยมากจากความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกา ความหวาดระแวงของรัสเซียที่มีต่อนาโตและสหภาพยุโรปที่ขยายสมาชิกครอบคลุมประเทศในยุโรปตะวันออก การขยายความร่วมมือของมหาอำนาจตะวันตกกับประเทศในเอเชียกลาง การปิดล้อมรัสเซียของสหรัฐอเมริกาจากความมั่นคงด้านพลังงาน การมีนโยบายตรงข้ามกับมหาอำนาจตะวันตก ที่สำคัญ คือ การรุกรานอิรัก วิกฤตการณ์นิวเคลียร์ในอิหร่าน การขายอาวุธของรัสเซียให้อิหร่าน ซีเรีย และสนับสนุนพม่าสร้างโรงงานนิวเคลียร์ การยึดครองไครเมียของรัสเซียใน ค.ศ. 2014 (พงษ์ศักดิ์ ฮุนตระกูล, 2558 : 20) การสนับสนุนรัฐบาลเผด็จการในซีเรียของรัสเซีย ก่อให้เกิดปัญหาคลื่นผู้อพยพสู่ยุโรป ทำให้เผชิญหน้าระหว่างกัน ซึ่งส่วนหนึ่งแสดงถึงความสำคัญด้านภูมิรัฐศาสตร์

นับตั้งแต่กลางจนถึงปลายทศวรรษที่ 2010 มีความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศมหาอำนาจหลายประเทศ นับตั้งแต่สหรัฐอเมริกาที่มีความเปลี่ยนแปลงประธานาธิบดีเป็นนายโดนัลด์ ทรัมป์ ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงนโยบายที่เน้นการต่อต้านภัยคุกคามทั้งระยะสั้นและระยะยาว ที่สำคัญ คือ กลุ่มแนวคิดอิสลามสุดขั้วเน้นที่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือตะวันออกกลาง เอเชียใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อังกฤษที่มีความเปลี่ยนแปลงจากการลงประชามติของประชาชนถอนตัวออกจากสหภาพยุโรป และนำมาสู่การเลือกตั้งใหม่ที่ทำให้พรรคอนุรักษนิยมซึ่งเป็นรัฐบาลมีคะแนนเสียงที่ลดลงหลังจากการนำเสนอโยบายการถอนตัวอย่างเข้มข้นแต่ยังคงจัดตั้งรัฐบาลผสมต่อไป ฝรั่งเศสที่มีความเปลี่ยนแปลงประธานาธิบดีที่มีแนวคิดสังคมนิยมหลังจากการต่อสู้กับคู่แข่งที่มีแนวคิดอนุรักษนิยมสุดขั้ว และเยอรมนีที่มีความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากพรรคคริสเตียนเดโมแครตซึ่งเป็นรัฐบาลมีคะแนนเสียงที่ลดลง จากนโยบายการเปิดรับผู้อพยพ ส่งผลให้การจัดตั้งรัฐบาลใช้ระยะเวลาที่ยาวนาน

ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจำนวนมากสัมพันธ์กับปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ นับตั้งแต่สหรัฐอเมริกาที่พยายามคงความเป็นมหาอำนาจด้วยการจัดการกับภัยคุกคามทั่วโลกที่เป็นปัญหาและย้อนกลับมาสู่สหรัฐอเมริกาเอง อังกฤษที่มีลักษณะเป็นเกาะทำให้มีความแตกต่างจากประเทศอื่นในยุโรปที่เป็นภาคพื้นทวีป การกำหนดนโยบายของสหภาพยุโรปหลายนโยบายที่มีผลกระทบ ทำให้คนอังกฤษส่วนหนึ่งที่มีความรู้สึกนึกคิดที่แปลกแยก

ย่อมปรารถนาแยกจากสหภาพยุโรปและเป็นผลจากเบรกชิตที่ตามมาภายหลัง การเป็นดินแดนที่ต่อเนื่องทางภูมิรัฐศาสตร์ทำให้ผู้อพยพที่เผชิญปัญหาในตะวันออกกลางมุ่งสู่ยุโรป ทำให้ประเทศในยุโรปกำหนดนโยบายรับผู้อพยพก่อให้เกิดปัญหาทางการเมืองในประเทศหลายประเทศก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ที่สำคัญคือ ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี ออสเตรีย เนเธอร์แลนด์ และสวีเดน พรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองแบบอนุรักษ์นิยมหรือขวาจัดในประเทศหลายประเทศชนะการเลือกตั้ง นับเป็นความเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่องถึงปัจจุบัน

แนวคิดสมัยใหม่นับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ดินแดนที่มีภูมิรัฐศาสตร์ติดต่อกันหรือต่อเนื่องกันรวมกันเป็นรัฐสมัยใหม่หรือรัฐชาติ กระแสความเปลี่ยนแปลงในยุโรปต่อเนื่องจากการล่มสลายของระบอบสังคมนิยมในยุโรปตะวันออกช่วงรอยต่อระหว่างการสิ้นสุดของยุคสงครามเย็นกับยุคหลังสงครามเย็น นำไปสู่การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องเป็นเอกราช (Pro-independence movement) ก่อกำเนิดเป็นความขัดแย้งในประเทศยุโรปที่สำคัญ คือ (The Matter, 2560) อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี สเปน เบลเยียม เช็ก โปแลนด์ โรมาเนีย และโครเอเชีย ตัวอย่างที่สำคัญ คือ สก็อตแลนด์ที่ปรารถนาแยกออกจากอังกฤษ แคว้นตากาล็อกญา บาสก์ กาลิเซีย และอันดาลูซิอา ที่ปรารถนาแยกตัวออกจากสเปน (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2560 : 16) นับเป็นความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในยุโรปร่วมสมัยทั้งปัจจุบันและอนาคต

ความขัดแย้งในเอเชียตะวันตกเฉียงใต้หรือตะวันออกกลาง นับเป็นความต่อเนื่องที่เกี่ยวข้องกับภูมิรัฐศาสตร์ นับตั้งแต่ความขัดแย้งระหว่างอิรักกับคูเวต อิสราเอลกับปาเลสไตน์ ซาอุดีอาระเบียกับอิหร่าน ซาอุดีอาระเบียกับประเทศรอบอ่าวเปอร์เซีย สงครามกลางเมืองในเยเมน ความขัดแย้งของชาวเคิร์ดในตุรกี อิรัก อิหร่าน และซีเรีย ที่ต้องการจัดตั้งประเทศเคอร์ดิสถาน (Kurdistan) และที่สำคัญ คือ ความขัดแย้งในซีเรียที่เป็นสงครามกลางเมืองระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มกบฏนับตั้งแต่ ค.ศ. 2011 ที่ต่อเนื่องถึงปัจจุบัน มีคู่ขัดแย้งในสงครามหลากหลายฝ่ายทั้งสหรัฐอเมริกา รัสเซีย สหภาพยุโรป จีน ตุรกี อิหร่าน ซาอุดีอาระเบีย กลุ่มรัฐอิสลาม กลุ่มชาวเคิร์ด เพราะที่ตั้งของซีเรียนับเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ส่งผลให้ความขัดแย้งที่กลายเป็นสงครามยังไม่มีแนวโน้มที่ยุติและนำไปสู่สันติภาพภายหลัง

ดังนั้น ความเปลี่ยนแปลงของรัฐนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองระหว่างประเทศอย่างกว้างขวาง บริบทภายนอกที่สำคัญคือการแข่งขันระหว่างประเทศมหาอำนาจ เพราะการแข่งขันระหว่างสหรัฐอเมริกา จีน ญี่ปุ่น เกาหลีเหนือ เกาหลีใต้ และรัสเซีย ทำให้นโยบายทั้งระดับทวิภาคีและพหุภาคีของประเทศมหาอำนาจเหล่านั้นทั้งที่มีกับไทยและอาเซียน ทำให้เกิดการแข่งขันในการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ การให้ความช่วยเหลือ การสนับสนุนความช่วยเหลือทางวิชาการ การส่งนักวิชาการหรือนักธุรกิจเข้ามาเพื่อเปิดตลาด การช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา การวางแผนการเชื่อมโยงของภูมิภาค ซึ่งทำให้ประเทศไทยได้รับประโยชน์ทั้งการรับความรู้ที่ถ่ายทอดมาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การวางแผนการเชื่อมโยง การรับการพัฒนาในแต่ละด้าน เช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงภายนอกระดับภูมิภาคก็มีความสำคัญ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในพม่า เสถียรภาพทางการเมืองในอินโดนีเซีย สิ่งเหล่านี้ทำให้ประเทศที่มีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่น่าจับตามอง การมีทรัพยากรธรรมชาติ

การมีแนวโน้มทางการเมืองที่มีเสถียรภาพที่มากกว่า จะกลายมาเป็นคู่แข่งของไทย แต่การมาเป็นคู่แข่งนี้ก็ทำให้ไทยได้รับประโยชน์ เพราะทำให้ประเทศมหาอำนาจอื่นๆ หรือองค์การระหว่างประเทศ พยายามเข้ามาเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ทั้งที่เพื่อรักษาของเดิมไว้ และเพื่อสร้างกลไกช่องทางใหม่ (นรุตม์ เจริญศรี, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2561)

ความเปลี่ยนแปลงของรัฐก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจากการขยายบทบาททางการเมืองและความมั่นคงของจีน และความสัมพันธ์ทางการเมืองและความมั่นคงระหว่างสหรัฐอเมริกา รัสเซีย และยุโรป (ดลยา เทียนทอง, สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2561) การก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจทางการเมืองโลกของประเทศจีนเคียงคู่กับสหรัฐอเมริกา หลังจากที่สหรัฐอเมริกาเป็นมหาอำนาจโลกเพียงหนึ่งเดียวหลังสิ้นสุดสงครามเย็นมาระยะหนึ่ง (บุษอรี ยีหมะ, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2561) การขยายตัวของจีน ในลักษณะที่จะเป็นภัยคุกคามต่อดุลอำนาจที่เป็นอยู่ การรับมือกับการขยายตัวของจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคืออินเดีย และสหรัฐอเมริกา รวมทั้งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ลัทธิการก่อการร้าย การขยายตัวของอาวุธที่มีการทำลายล้างสูง (ณัชชาภัทร อมรกุล, สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2561) การทะยานเติบโตขึ้นของจีนที่แผ่ขยายอิทธิพลทั่วเอเชียและทั่วโลก (ศิวัช ศรีโกคางกุล, สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2561) ทำให้สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป จีน และอาเซียน กลายเป็นตัวแสดงที่สำคัญ (ศิวัช ศรีโกคางกุล, สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2561)

ขณะเดียวกันความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในคริสต์ศตวรรษที่ 21 เริ่มจากขั้นตอนแรก จีนเปลี่ยนบทบาทจากการปิดประเทศมาใช้นโยบายทางเศรษฐกิจโดยการเปิดให้ต่างประเทศเข้ามาลงทุนและถ่ายทอดเทคโนโลยีให้จีนจนสามารถมีความรู้ความสามารถที่เท่าเทียมกันกับประเทศตะวันตก ขั้นตอนที่สอง จีนพยายามเป็นหนึ่งด้านเทคโนโลยีโดยออกแบบปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence : AI) ให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของคนทั้งโลกได้ และขั้นตอนที่สาม นอกจากการส่งเสริมการลงทุนแล้วจีนยังส่งนักธุรกิจเข้าไปลงทุนยังต่างประเทศเพื่อส่งสินค้าและวัตถุดิบที่จำเป็นต่อพลเมืองจีน ทำให้นักลงทุนจากจีนทยอยเข้าไปอยู่ตามประเทศต่างๆ เป็นจำนวนมาก (พนัชกร สิมะขจรบุญ, สัมภาษณ์, 8 กรกฎาคม 2561)

ตัวอย่างที่สำคัญ คือ การก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของจีน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดริเริ่มหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง (Belt and Road Initiative : OBOR หรือ Belt and Road Initiative : BRI) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์หลัก (Grand strategy) ของจีนในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา นับเป็นความท้าทายอย่างยิ่งต่อไทยที่จะกำหนดและดำเนินนโยบายที่เป็นประโยชน์สูงสุดกับประเทศ และถือเป็นทั้งแรงกดดันทางเศรษฐกิจที่ส่งผลโดยตรงต่อทั้งภูมิภาคด้วย ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์ของทั้งโลกเลยทีเดียว (คู่บุญ จารุมณี, สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 2561) นโยบายของจีนในการเชื่อมกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ ทำให้สภาพของลาว ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ไม่มีทางออกทางทะเล (Land lock) กลายเป็น (Land Link) ผ่านการสร้างเส้นทางรถไฟ และการช่วยเหลือทางการเงิน ในการลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน และการโยกย้ายแรงงานของกลุ่มคนจีน ส่งผลให้สภาพการเป็นศูนย์กลางตามแนวความคิดภูมิรัฐศาสตร์ไม่มีความสำคัญอีกต่อไป เพราะทางรถไฟที่เชื่อมต่อทั้งระบบในระบบไม่ได้

เข้ามาในไทยเลย (วศิน ปัญญาวุฒตระกูล, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2561) จากการเปิดเสรีทางการค้านี้ ทำให้ต้องมีระบบเครือข่ายในการขนส่งสินค้า และพบว่าระบบรางมีความปลอดภัยและประหยัดกว่าทางอากาศและทางเรือ เพื่อใช้ไทยเป็นทางผ่านไปยังประเทศในอาเซียน ประกอบกับประเทศไทยมีเสถียรภาพทางการเมือง จีนจึงมองไทยว่าน่าจะเป็นพันธมิตรในการผ่านทางได้ (แต่ปัจจุบันประเทศเพื่อนบ้านของไทยก็มีเสถียรภาพทางการเมืองมากยิ่งขึ้นอาจทำให้จีนมองข้ามไทยไปก็ได้) เกาหลีเหนือกำลังเดินทางที่จีนประสบความสำเร็จ ประเทศไทยควรสร้างสัมพันธ์กับเกาหลีเหนือและจีนเพื่ออนาคตในการลงทุน (พนัชกร สิมะขจรบุญ, สัมภาษณ์, 8 กรกฎาคม 2561)

การที่พรมแดนเปิดกว้างมากขึ้น และการเชื่อมต่อระหว่างประเทศมีความเป็นไปได้มากขึ้น โดยเฉพาะการเข้ามามีบทบาทอย่างสูงของมหาอำนาจอย่างประเทศจีนต่อภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ดินแดนที่เป็นประเทศเพื่อนบ้านยังถูกวางเป็นโครงข่ายการคมนาคมขนส่งของจีนเพื่อนำเข้าและระบายสินค้า ผู้คน ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศเพื่อนบ้านก็เช่นกัน อย่างเมียนมาร์กำลังเปลี่ยนสู่สังคมเสรีประชาธิปไตยทำให้ความตึงเครียดทางการเมืองและชายแดนลดลง เช่นเดียวกับประเทศอื่นในภูมิภาคนี้ที่เริ่มมีเสถียรภาพมากยิ่งขึ้น การขยายตัวของทุนนิยมเหล่านี้จะได้รับการสนับสนุนจากนโยบายรัฐบาลจีนที่มีแนวทางไปสู่การเป็นเสรีนิยมใหม่มากยิ่งขึ้นจะส่งผลต่อการเคลื่อนย้ายทุน แรงงานระหว่างประเทศ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมหาศาลจากการลงทุนทั้งด้านทรัพยากร ผู้คน การก่อสร้าง คมนาคมขนส่ง และการท่องเที่ยวที่มีการเคลื่อนย้าย เกิดนักธุรกิจ นักลงทุนจากประเทศจีน หลังไหลเข้ามา ดังที่เห็นได้จากเร็ว ๆ นี้ กรณีล้างลำไย และผลไม้ต่างๆ ที่มีส่วนแทรกแซงการผลิตและราคาในประเทศในระยะสั้นทำให้เห็นว่า เกิดการเชื่อมโยงความต้องการและผลผลิตในประเทศสู่ภายนอก (ภิญญพันธ์ พจนะลาวัลย์, สัมภาษณ์, 2 กรกฎาคม 2561)

บริบทภายนอกด้านการเมืองระหว่างประเทศที่ส่งผลต่อไทยในเชิงเศรษฐกิจ เพราะการดำเนินนโยบายของสหรัฐอเมริกาที่มีการเปลี่ยนนโยบายอย่างชัดเจนภายใต้ประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ส่งผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงภายในทั้งโลก ภูมิภาคและประเทศไทย แต่ในขณะเดียวกันก็กลับทำให้ไทยสามารถมีตัวเลือกในการดำเนินบทบาททั้งทางการเปิดและกระชับความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและความร่วมมือในมิติอื่นๆที่หลากหลายขึ้นและไม่ถูกจำกัดอยู่เพียงมหาอำนาจเดิม เช่นจีนและรัสเซียสามารถดำรงสถานะและบทบาทในเวทีการเมืองโลกได้อย่างโดดเด่นและค่อนข้างมีเสถียรภาพสูงเมื่อเทียบกับสหรัฐอเมริกา ยิ่งทำให้ไทยซึ่งมีจุดภูมิรัฐศาสตร์เป็นเสมือนจุดเชื่อมภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมดเข้ากับทั้งจีน และรัสเซียรวมไปถึง อินเดีย ออสเตรเลีย ได้ประโยชน์โดยตรงจากปัจจัยการเมืองโลกดังกล่าว (คู่บุญ จารุณี, สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ แสดงถึง การสิ้นสุดของสงครามเย็นจากความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์ที่สิ้นสุดลง ความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้น และความเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งทางสังคมจากปัญหาสิทธิมนุษยชน เชื้อชาติ ศาสนา พรมแดน ทรัพยากรธรรมชาติ ผู้อพยพ และสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงนำไปสู่การทะยานขึ้นของเอเชีย จากการที่ประเทศหลายประเทศในเอเชียเจริญเติบโตอย่างมาก ทำให้มี

มหาอำนาจใหม่ ที่สำคัญ คือ จีน และอินเดีย และก่อให้เกิดยุทธศาสตร์การพัฒนาหลากหลายรูปแบบจากการรวมกันของพื้นที่ติดกันหรือใกล้เคียงกัน ตัวอย่างที่สำคัญ คือ ระเบียงเศรษฐกิจอิสลามในตะวันออกกลางในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยุทธศาสตร์ความร่วมมือเศรษฐกิจแม่โขง-เจ้าพระยา-อิรวดี ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของประเทศที่เป็นสมาชิกเพื่อแสวงหาความร่วมมือระหว่างกัน การเพิ่มอำนาจต่อรองระหว่างกัน สำหรับภายนอก และการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ความยากจน สำหรับภายใน ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงกับประเทศสมาชิก ที่สำคัญ คือ ประเทศไทย

ดังนั้น ความเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของทุน ที่กลายเป็นทุนนิยมทางยุทธศาสตร์ (Strategic Capitalism) ทวีความสำคัญอย่างมาก การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาของจีนและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อื่นส่งผลกระทบต่อประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ที่สำคัญ คือ ความริเริ่มหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง นับเป็นยุทธศาสตร์เส้นทางสายใหม่ใหม่ของจีน การจัดตั้งธนาคารเพื่อการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานแห่งเอเชีย (Asian Infrastructure Investment Bank : AIIB) ของจีน ที่แสดงถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการรุกขยายตัวออกนอกประเทศไปทั่วโลกของจีน การกำหนดยุทธศาสตร์เคลื่อนตัวของจีนสู่ภาคใต้สัมพันธ์กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบน จากการกำหนดเส้นทางสำคัญจำนวน 3 เส้นทาง ประกอบด้วย (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2556 : 48) แนวตะวันตก ที่ทำระเบียงการขนส่งกับพม่า (China-Myanmar Transport Corridor) แนวกลางแม่น้ำโขงเพื่อจัดทำความร่วมมืออนุภูมิภาคกับพม่า ลาว ไทย เวียดนาม และกัมพูชา และการจัดทำรถไฟความเร็วสูงเชื่อมโยงระหว่างคุนหมิงกับสิงคโปร์ และแนวตะวันออกเป็นเขตเศรษฐกิจรอบอ่าวตังเกี๋ยหรืออ่าวเป๋ยปู (Pan-Beibu Gulf Economic Cooperation) ระหว่างมณฑลกว่างตุง ไทหล่า และกว่างสีของจีนกับเวียดนามด้านทะเล

การกำหนดเส้นทางใหม่ของจีนนับเป็นความพยายามที่ส่วนหนึ่งต่อเนื่องจากอดีตที่เคยมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่มีการล่าอาณานิคม นับเป็นปัญหาและอุปสรรคของจีนต่อความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับพื้นที่ เมือง และภูมิภาคทั้งหลายในอาณาบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การก้าวสู่ความเป็นมหาอำนาจของจีนนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 21 แม้ด้านหนึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองจากอุดมการณ์ ระบบการเมือง และความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ แต่กลับส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงภูมิรัฐศาสตร์ของภูมิภาค ความสำคัญของภูมิรัฐศาสตร์ทวีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น ทำให้พื้นที่ที่เสมือนเป็นพื้นที่ปิดได้เปิดออก มีการพัฒนาเครือข่ายการคมนาคมที่ทันสมัย การแลกเปลี่ยนไหลเวียนของทุน ผู้คน หรืออื่นใด ส่งผลต่อประเทศไทยทางด้านเศรษฐกิจ ที่สำคัญ คือ การพัฒนา การค้า และการลงทุนโดยตรง

ภูมิรัฐศาสตร์จากภาคเหนือของประเทศไทยที่ห่างจากจีนกว่าหนึ่งร้อยกิโลเมตร ทำให้เป็นสาเหตุและปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับจีนผ่านพม่าหรือลาว เป็นความร่วมมือระดับอนุภูมิภาค จากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของระเบียงเศรษฐกิจอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง ที่กำหนดให้มีเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ (North-South Economic Corridor) ประกอบด้วย การคมนาคมทางบก นับเป็นถนนที่

เส้นทางหลักของการคมนาคมทางบกจากเหนือ คือ คุณหมิง ผ่านพม่าและลาว ลงใต้สู่กรุงเทพฯ เป็นทางหลวงสาย คุณหมิง-กรุงเทพฯ (Kunming-Bangkok Highway) เส้นทาง R3A มีระยะทาง 1,887 กิโลเมตร และการคมนาคมทางน้ำ นับเป็นเส้นทางทางน้ำของแม่น้ำโขงจากท่าเรือคุณหมิงสู่ทางเรือเชียงแสน การคมนาคมทางบก นอกเหนือจากเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ ของจีน ที่สำคัญ คือ ทางรถไฟที่มีจำนวน 3 สาย ประกอบด้วย เส้นทางตะวันออก เส้นทางตะวันตก และเส้นทางกลาง จากคุณหมิงสู่สิงคโปร์ ที่ล่วนแล้วผ่านกรุงเทพฯ ด้วยกันทั้งสิ้น แสดงถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์ที่มีเป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย ทั้งด้านการพัฒนา การค้า และการลงทุน อย่างกว้างขวาง

4.1.3 การถือกำเนิดของประชาคมอาเซียน

อาเซียน (Association of Southeast Asia Nations : ASEAN) (ปรับปรุงจากโรธโร ตูทองคำ, 2555ก : 4-53 – 4-59) นับเป็นการรวมกลุ่มภูมิภาคของประเทศกำลังพัฒนาที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดกลุ่มหนึ่ง อาเซียนก่อตั้งเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1967 จากการลงนามปฏิญญาณกรุงเทพฯ (Bangkok Declaration) ประเทศที่ร่วมก่อตั้ง ประกอบด้วย ประเทศไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและสังคม หลักการสำคัญ คือ การใช้ระบบฉันทามติ (Consensus) ที่ประเทศสมาชิกทุกประเทศต่างต้องเห็นพ้องต้องกัน และวิถีอาเซียน (ASEAN Way) ที่เน้นการเคารพซึ่งกันและกัน การปราศจากการแทรกแซงกิจการภายใน นัยสำคัญทางการเมืองคือการใช้คำว่าสมาคม เพื่อไม่ให้เป็นที่สังเกตจากการจัดตั้งที่เสมือนเป็นความร่วมมือทางทหารหากใช้คำว่าองค์การเพราะอยู่ในช่วงสงครามเย็น อาเซียนนับเป็นกลไกการแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในภูมิภาค

กลไกสูงสุด คือ การประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน (ASEAN Summit) รองลงมาคือการประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (ASEAN Minister Meeting : AMM) การประชุมรัฐมนตรีทางเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Ministers Meeting : AEM) เป็นสองรัฐมนตรีหลักที่ทำหน้าที่ประชุมทุกปีในเดือนกรกฎาคมที่มีเจ้าภาพเรียงตามตัวอักษร การประชุมระดับรัฐมนตรีอื่น เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ รัฐมนตรีสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ภายใต้การประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ มีการประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโส (Senior Official Meeting : SOM) ที่ประกอบด้วยปลัดกระทรวงการต่างประเทศ เป็นเจ้าหน้าที่หลัก และมีคณะกรรมการประจำอาเซียน (ASEAN Standing Committee : ASC) และคณะทำงาน (Working Group) เป็นผู้ทำงาน ลดหลั่นตามลำดับ ทำให้ข้าราชการหรือผู้ทำงานเหล่านี้พบปะติดต่อกันอยู่เสมอ มีความสนิทสนมคุ้นเคย ทำให้ลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศลง

ความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกภายหลังสงครามเย็น ทำให้อาเซียนในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 1990 มีความเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกภูมิภาค ปัจจัยภายนอกภูมิภาคที่สำคัญ ได้แก่ ประการแรก การสิ้นสุดสงครามเย็น การเปลี่ยนแปลงนโยบายของสหภาพโซเวียตใน ค.ศ. 1985 การเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตที่มีต่อเอเชียใน ค.ศ. 1986 การล่มสลายของยุโรปตะวันออก

ใน ค.ศ. 1989 การรวมเยอรมนีใน ค.ศ. 1990 การล่มสลายของสหภาพโซเวียต ใน ค.ศ. 1991 การสิ้นสุดขององค์การกติกาวอร์ซอ ประการที่สอง ความร่วมมือทางเศรษฐกิจมีความสำคัญเพิ่มขึ้น ด้วยความพยายามจัดตั้งองค์การการค้าโลก (World Trade Organization : WTO) เอเปค (Asia-Pacific Economic Cooperation : APEC) นาฟต้า (North-America Free Trade Area : NAFTA) สหภาพยุโรป (European Union : EU) ประการที่สาม ปัญหาความขัดแย้งทางด้านสังคมที่มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น ทั้งปัญหาพรมแดน เชื้อชาติ ศาสนา ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สิทธิมนุษยชน ปัจจัยภายในภูมิภาค ที่สำคัญ ได้แก่ ด้านการเมืองและความมั่นคง คือ การถอนทหารของสหรัฐอเมริกาออกจากภูมิภาค ก่อให้เกิดสูญญากาศแห่งอำนาจ บทบาทของจีนที่มีต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัญหาการแพร่ขยายและการสะสมอาวุธนิวเคลียร์ของมหาอำนาจระดับโลกและระดับภูมิภาคเอเชีย ปัญหาความขัดแย้งกัมพูชาและการจัดการภายหลังการถอนทหารเวียดนามออกจากกัมพูชา ปัญหาความขัดแย้งหมู่เกาะสแปรตลีย์ ด้านเศรษฐกิจ คือ การเป็นภูมิภาคที่เติบโตมากที่สุดแห่งหนึ่งในโลก ถึงร้อยละ 7 ขณะที่ทั่วโลกเป็นร้อยละ 2-3 ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการประชุมพลาซา แอคคอร์ด (Plaza Accord) ที่นิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายเงินทุนจากญี่ปุ่นสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้านสังคมและวัฒนธรรม คือ การแพร่กระจายวัฒนธรรมจากบริโภคนิยมและวัตถุนิยมจากตะวันตก ปัญหาสังคมระหว่างประเทศ ทั้งจากความขัดแย้งทางพรมแดน เชื้อชาติ ศาสนา การค้ามนุษย์ อาชญากรรมข้ามชาติ แรงงานข้ามชาติ สิ่งแวดล้อม บทบาทของสื่อมวลชน ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน

ด้วยปัจจัยเหล่านี้ทำให้อาเซียนในทศวรรษที่ 1990 มีความร่วมมือทั้งแนวลึกและแนวกว้าง (ASEAN in 1990s : Deepening and widening) กล่าวคือ ด้านการเมืองและความมั่นคง เริ่มตั้งแต่การรับสมาชิกใหม่ให้ครบสิบประเทศ เวียดนาม ลาว และพม่า เป็นสมาชิกใน ค.ศ. 1997 และกัมพูชาเป็นสมาชิกใน 1999 การจัดการประชุมอาเซียนว่าด้วยการเมืองและความมั่นคง (ASEAN Regional Forum : ARF) นับตั้งแต่ ค.ศ. 1994 เพื่อคงไว้ซึ่งสันติภาพและเสรีภาพ แต่วัตถุประสงค์แฝงที่สำคัญคือการแก้ปัญหาความขัดแย้งหมู่เกาะสแปรตลีย์และทะเลจีนใต้ เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้จีนจะไม่เห็นด้วยในระยะแรก แต่กลับเข้าร่วมประชุมอย่างต่อเนื่อง สนธิสัญญาเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia Nuclear Weapon Free Zone : SEANWFZ) : มีการลงนามของสมาชิกใน ค.ศ. 1995 แต่สหรัฐอเมริกาและจีนคัดค้าน

ด้านเศรษฐกิจ ความร่วมมือที่เพิ่มขึ้นนำไปสู่การจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area : AFTA) ที่นับว่าเป็นการรวมกลุ่มด้านลึกทางเศรษฐกิจใน ค.ศ. 1992 กำหนดเป้าหมายที่ลดภาษีให้ได้ร้อยละ 0 – 5 ภายใน ค.ศ. 2003 นับเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบความร่วมมือ จากเวทีปรึกษาหารือ (Consultative Forum) การประสานนโยบายเพื่อสร้างอำนาจต่อรองเป็นระบบการบูรณาการ (Integration System) ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างอาเซียนกับกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจภูมิภาคอื่นนับเป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจด้านกว้าง กลุ่มความร่วมมือที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก หรือเอเปค และสหภาพยุโรป นอกจากนี้ ยังมีความร่วมมือทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างอาเซียนกับประเทศอื่น ทั้งความ

ร่วมมือทางด้านกว้างและด้านลึก ที่สำคัญ คือ อาเซียน + 3 นับเป็นข้อเสนอที่ให้มีการจัดประชุมร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนกับจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ใน ค.ศ. 1997 ภายหลังจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ นับเป็นการเริ่มต้นที่นำไปสู่การจัดตั้งประชาคมเอเชียตะวันออก (East Asian Community : EAC) เพื่อสร้างกรอบความร่วมมือทางการเมืองและความมั่นคงที่ไม่ใช้ความรุนแรง ที่สำคัญ คือ การก่อการร้าย ไซเบอร์ โศกนาฏกรรม วิกฤตการณ์นิวเคลียร์ในคาบสมุทรเกาหลี ปัญหาทะเลจีนใต้และหมู่เกาะสแปรตลีย์

ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญถือกำเนิดภายหลังการประชุมสุดยอดผู้นำที่กรุงเทพฯ ใน ค.ศ. 1995 ที่ประชุมกำหนดให้มีการประชุมสุดยอดผู้นำที่ไม่เป็นทางการทุกปี การประชุมสุดยอดผู้นำที่ฮานอย เวียดนาม ใน ค.ศ. 1998 ถือกำเนิดท่ามกลางวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ มีการกำหนดมาตรการที่นำไปปฏิบัติตามวิสัยทัศน์อาเซียน 2020 (ASEAN Vision 2020) ที่มีการกำหนดที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ มาเลเซีย ใน ค.ศ. 1997 การประชุมสุดยอดผู้นำที่มะนิลา ฟิลิปปินส์ ใน ค.ศ. 1999 ถือกำเนิดท่ามกลางบรรยากาศทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น เกิดการประสานรอยร้าวระหว่างกัน ส่วนการประชุมสุดยอดผู้นำที่บาห์ลี อินโดนีเซีย ใน ค.ศ. 2003 นับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ เพราะมีการกำหนดให้อาเซียนบูรณาการในเชิงลึก ด้วยการกำหนดเป้าหมายให้กลายเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community : AC) นับเป็นสถาปัตยกรรมใหม่ของภูมิภาค ที่มีเสาหลักสามเสา ประกอบด้วย ประชาคมการเมือง ประชาคมเศรษฐกิจ ประชาคมสังคมและวัฒนธรรม (ประภัสสร เทพชาตรี, 2552ก; ประภัสสร เทพชาตรี, 2552ข; ประภัสสร เทพชาตรี, 2552ค; ประภัสสร เทพชาตรี, 2553; ประภัสสร เทพชาตรี, 2554ข)

การถือกำเนิดของประชาคมอาเซียนนับเป็นความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ (ดลยา เทียนทอง, สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2561) ซึ่งนำไปสู่การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียน ที่รวมจีน เกาหลี และญี่ปุ่น (ดลยา เทียนทอง, สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2561) นำมาสู่ความเข้มแข็งภายหลัง การเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนจนกลายเป็นหนึ่งในประเทศชั้นนำทางเศรษฐกิจเทียบเคียงกับชาติตะวันตก ส่งผลทำให้ภูมิรัฐศาสตร์ทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปด้วยแทนที่สหรัฐอเมริกาและยุโรปจะเป็นศูนย์กลางหลักในทางเศรษฐกิจโลก แต่เมื่อจีนเติบโตขึ้นทำให้เกิดศูนย์กลางทางการค้าโลกเพิ่มขึ้นหรือเป็นทางเลือกเพิ่มขึ้น (บุษอริ ยีหมะ, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2561) ซึ่งส่งผลดีและผลเสียต่ออาเซียนภายหลัง

จากการสัมภาษณ์ แสดงถึง การถือกำเนิดของประชาคมอาเซียนแสดงถึงการเพิ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจของสมาชิกของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่กลายเป็นประเด็นที่มีความสำคัญ และมีความเกี่ยวข้องกับจีนอย่างกว้างขวางจากการขยายอำนาจและอิทธิพลลงสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยและความสัมพันธ์และความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ที่สำคัญคือ พม่า

การกำหนดยุทธศาสตร์ด้านพลังงาน ยุทธศาสตร์สองมหาสมุทรของจีน และยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน แสดงถึงความสำคัญด้านภูมิรัฐศาสตร์ของพม่าที่มีต่อจีนและส่งผลกระทบต่อประเทศไทย (ก) ยุทธศาสตร์ด้านพลังงานของจีนนำไปสู่การกำหนดนโยบายสาธารณะที่สำคัญจำนวน 4 นโยบาย ประกอบด้วย การ

สร้างระบบน้ำทันสมัย การลงทุนขุดเจาะน้ำมันที่ต่างประเทศ การทำท่อส่งน้ำมันเข้าสู่จีน และการทูตน้ำมัน (Oil Diplomacy) พม่า นับเป็นประเทศที่เป็นหนึ่งในเป้าหมายของจีน เพื่อสนองต่อความมั่นคงด้านพลังงานจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจีน และความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้บริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ด้านพลังงานของจีนลงทุนในพม่าเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงปลอดภัยสำหรับจีน เพราะการขนส่งพลังงานของจีนมากกว่าสี่ในห้าผ่านช่องแคบมะละกา เท่ากับหลีกเลี่ยงปัญหาในช่องแคบมะละกา พม่าจึงนับเป็นทางผ่านสำหรับเส้นทางน้ำมันสู่จีนตอนใต้ และ (ข) ยุทธศาสตร์สองมหาสมุทร เพื่อเพิ่มช่องทางการขนส่งสินค้าและพลังงานเข้าสู่จีนด้านใต้สู่คันทันเพื่อเป็นแหล่งกระจายน้ำมันสู่พื้นที่อื่น และ (ค) ยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ที่สำคัญ คือ ถนน ที่มีการลงทุนเป็นจำนวนมาก เชื่อมขนาดใหญ่ที่มีการก่อสร้างจำนวนมากกว่า 25 แห่ง (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2556 : 61-69)

การกำหนดยุทธศาสตร์ของจีนส่งผลให้พม่ากลายเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิจีนสมัยใหม่ ขณะที่รัฐบาลพม่าภายหลังกลับพยายามหลุดพ้นจากจีนด้วยการสร้างความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาและมหาอำนาจตะวันตกอื่น ภูมิรัฐศาสตร์ของพม่าที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศไทย ส่งผลให้ประเทศไทยต้องสร้างความร่วมมือกับพม่าทางเศรษฐกิจ นับตั้งแต่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ที่สำคัญ คือ โครงการทำเรื่อน้ำลิกทวายและเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย ที่นำไปสู่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ที่สำคัญ คือ ถนน ระบบราง ท่าอากาศยาน เพื่อรองรับกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทย รองรับเรื่อน้ำลิกทวายมากกว่าท่าเรือแหลมฉบังลิบเท่า ที่ลงนามนับตั้งแต่ ค.ศ. 2016 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอื่น ที่สำคัญ คือ ถนน ที่มุ่งสู่พม่าตอนใน อาทิ จากแม่ฮ่องสอนสู่เนปิดอร์ เป็นต้น ท่าอากาศยาน จากเชียงใหม่ และเชียงรายสู่เมืองในพม่า การพัฒนาความร่วมมือด้านการค้าระหว่างประเทศจากชายแดนที่สำคัญ คือ แม่สอด จังหวัดตาก และแม่สาย จังหวัดเชียงราย เส้นทางแม่สอดนับเป็นเส้นทางขนส่งที่สำคัญ ที่สำคัญ คือ สินค้าทางทะเล จากแม่สอดกระจายสู่ภาคเหนือ เท่ากับลดต้นทุนการขนส่งสินค้าที่ต้องนำมาจากภาคกลางและภาคใต้ การแสวงหาแหล่งพลังงานในพม่า ที่สำคัญ คือ พลังงานน้ำจากแม่น้ำสาละวิน ที่ต้องแข่งขันกับจีน การผันน้ำจากแม่น้ำสาละวินของพม่าเข้าสู่แม่น้ำปิงของประเทศไทย

4.1.4 ความร่วมมือกับกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาค

ความร่วมมือของประเทศทั้งหลายกับกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาค มาจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้องค์ประกอบของรัฐเปลี่ยนแปลงทั้งดินแดน ประชากร อำนาจอธิปไตย และรัฐบาล ที่สำคัญ คือ (ปรับปรุงจาก ธโรธร ตูทองคำ, 2547 : 424-425) ดินแดน การเปลี่ยนแปลงในโลกาภิวัตน์ทำให้รัฐต้องแสวงหาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน นำมาสู่การลดข้อจำกัดทางด้านเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) และเชื่อมโยงและต่อเนื่องหรือการประชิดทางภูมิศาสตร์ (Geographical Proximity) นำมาสู่โครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาค ทำให้พรมแดนที่ถือเป็นเส้นแบ่งเขตแดนลดความสำคัญลง

ความเปลี่ยนแปลงในโลกาภิวัตน์ทำให้รัฐชาติเสื่อมถอยลงและมีผลอื่นที่ต่อเนื่องตามมาจนทำให้ตัวแสดงอื่น มีบทบาทเพิ่มขึ้นในปัจจุบัน ความสำคัญของความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์ที่ลดลง ขณะที่ความร่วมมือทางด้าน เศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดความร่วมมือกับกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาคที่เพิ่ม ความสำคัญตามลำดับนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 นำมาสู่การจัดตั้งเป็นกลุ่มความร่วมมืออนุภูมิภาค (Sub-Region) จำนวนมาก ตัวอย่างที่สำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออก คือ สามเหลี่ยมเศรษฐกิจ อินโดนีเซีย- มาเลเซีย-ไทย (Indonesia-Malaysia-Thailand Growth Triangle : IMT-GT) สามเหลี่ยมเศรษฐกิจ ที่ ประกอบด้วย มาเลเซีย-อินโดนีเซีย-ฟิลิปปินส์ สามเหลี่ยมเศรษฐกิจ ที่ประกอบด้วย จีน-ฮ่องกง-ไต้หวัน สามเหลี่ยมเศรษฐกิจ ที่ประกอบด้วย จีน-เกาหลีใต้-ญี่ปุ่น สามเหลี่ยมเศรษฐกิจ ที่ประกอบด้วย จีน-เกาหลีเหนือ- รัสเซีย สามเหลี่ยมเศรษฐกิจ ที่ประกอบด้วย จีน-รัสเซีย-ญี่ปุ่น สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ที่ประกอบด้วย ไทย-พม่า-ลาว- จีน หกเหลี่ยมเศรษฐกิจ ที่ประกอบด้วย ประเทศไทย พม่า ลาว จีน เวียดนาม และกัมพูชา ห้าเหลี่ยมเศรษฐกิจ ที่ ประกอบด้วย ไทย-พม่า-บังกลาเทศ-อินเดีย-ศรีลังกา

จุดเริ่มต้นของความร่วมมืออนุภูมิภาคถือกำเนิดนับตั้งแต่ ค.ศ. 1991 ที่อินโดนีเซียและมาเลเซีย ร่วมมือกัน เพื่อพัฒนาพื้นที่เกาะบาตัน ภายหลังจึงดึงประเทศไทยเข้าร่วม และนับเป็นโครงการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ในช่วงทศวรรษที่ 1990 ต่อมาไทยนำแนวคิดเสนอเพื่อนบ้านเพื่อการพัฒนาพื้นที่สามเหลี่ยมทองคำบริเวณจังหวัด เชียงราย นับเป็นที่มาของโครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ที่ประกอบด้วย ไทย-พม่า-ลาว-จีน มีธนาคารเพื่อการพัฒนา แห่งเอเชีย (Asian Development Bank : ADB) ช่วยเหลือ ความก้าวหน้าของความร่วมมือ ส่งผลให้ธนาคารเพื่อ การพัฒนาแห่งเอเชีย สนับสนุนโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ ที่ประกอบด้วย จีน-ฮ่องกง-ไต้หวัน ระหว่าง ค.ศ. 1997 ถึง 2001 ขณะที่โครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ ที่ประกอบด้วย จีน-เกาหลีใต้-ญี่ปุ่น มุ่งส่งเสริมการค้าและ การลงทุนอย่างกว้างขวาง ที่สำคัญ คือ พื้นที่มณฑลกวางตุ้งและฝูเจี้ยน สามเหลี่ยมเศรษฐกิจ ที่ประกอบด้วย จีน- เกาหลีเหนือ-รัสเซีย มีสหประชาชาติเพื่อการวางแผนและการพัฒนา (United Nation Development Planning : UNDP) สนับสนุนการค้าและการลงทุน เริ่มจากการสนับสนุนความเป็นไปได้ (feasibility study) เพื่อการ เปลี่ยนแปลงเกาหลีเหนือให้เปลี่ยนผ่านจากปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นกลไกสำคัญ ส่วนสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ ที่ ประกอบด้วย มาเลเซีย-อินโดนีเซีย-ฟิลิปปินส์ นั้น มีธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียสนับสนุน เน้นพื้นที่ที่สำคัญ คือ ซาบารห์ ซาราวัก เกาะมินดาเนา และกาลิมันตันของเกาะบอร์เนียว ส่วนสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ ที่ประกอบด้วย จีน-รัสเซีย-ญี่ปุ่น เป็นความคิดริเริ่มที่สำคัญที่ร่วมมือระหว่างกัน ดังนั้นความก้าวหน้าของโครงการความร่วมมือ ระดับอนุภูมิภาคจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการยอมรับระหว่างกัน

ปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดความร่วมมือระหว่างกัน ที่สำคัญ มาจาก ประการแรก การที่ประเทศแต่ละประเทศมี ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) ที่แตกต่างกัน เพราะประเทศแต่ละประเทศไม่ สามารถผลิตสินค้าและบริการทุกอย่างได้ด้วยต้นทุนที่ต่ำที่สุด และมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด และ ประเทศแต่ละประเทศต่างมีความต้องการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการที่แตกต่างกัน เช่น ประเทศบางประเทศมี

แรงงานมาก แต่ประเทศบางประเทศมีทรัพยากรมาก ทำให้ต้องมีการแลกเปลี่ยนระหว่างกัน เพื่อดึงดูดการลงทุน จากภายนอกหรือต่างประเทศ ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบทำให้ประเทศนั้นมีเสน่ห์สำหรับการดึงดูดการลงทุน ต่อไป ประการที่สอง การประชิดพรมแดนทางภูมิศาสตร์ (Geographical Proximity) ทำให้พื้นที่ใกล้เคียงกัน มี ปัจจัย สภาพแวดล้อม และบริบท ที่ใกล้เคียงกัน หากประเทศยังมีขนาดใหญ่ ความแตกต่างภายในประเทศยังมี มากหรือมีสูง ตรงกันข้ามกับพื้นที่ของประเทศนั้นที่มีชายแดนประชิดกับประเทศอื่น อาณาบริเวณพื้นที่บริเวณนั้น ย่อมมีปัจจัย สภาพแวดล้อม และบริบท ใกล้เคียงกันกับประเทศอื่น อาจมากกว่าหรือแตกต่างจากส่วนอื่นของ ประเทศเดียวกันหรือส่วนกลางที่อยู่ห่างไกลออกไป การประชิดพรมแดนทางภูมิศาสตร์ทำให้เสมือนหนึ่งไม่มี พรมแดนที่แท้จริง หรือปราศจากหรือไร้พรมแดน (borderless)

สาเหตุที่ประเทศแต่ละประเทศมีความร่วมมือหรือจัดตั้งกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาคมา จากสาเหตุสำคัญ ประการแรก การสิ้นสุดสงครามเย็น ทำให้อุดมการณ์ทางการเมืองไม่เป็นปัจจัยหลักในการ กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ความหวั่นเกรงปัญหาด้านความมั่นคงแบบเดิมลดลง ส่งผลให้ความ ได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ และการประชิดพรมแดนทางภูมิศาสตร์ เพิ่มความสำคัญมากขึ้น ประการที่สอง การ แข่งขันทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้นนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 ต่อเนื่องถึงคริสต์ศตวรรษที่ 21 ความร่วมมือหรือ จัดตั้งกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาค ทำให้ลดต้นทุนการผลิต และดึงดูดการลงทุนจากภายนอก ประการที่สาม ความต้องการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างกัน โดยเฉพาะตามชายแดน ชายขอบ ขอบนอก และชนบท หรือที่ไม่ใช่ส่วนกลางหรือศูนย์กลาง ที่มีความล้าหลัง ด้อยพัฒนา ขาดการพัฒนา และเป็นปัญหาหรือมีความ อ่อนไหวด้านการเมืองและความมั่นคงที่นำไปสู่ปัญหาอื่น นับเป็นการเริ่มต้นการพัฒนากรอบนอก แตกต่างจากการ พัฒนาแบบเดิมที่เน้นการพัฒนาส่วนกลางหรือศูนย์กลาง ความร่วมมือหรือจัดตั้งกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ระดับอนุภูมิภาคจึงก่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจรอบนอก ที่เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจภายในของประเทศ ประการที่สี่ ความต้องการการพัฒนาเศรษฐกิจ ที่สำคัญ คือ ความร่วมมือทางการค้า การดึงดูดการลงทุน การ ดึงดูด หรือการขอรับความช่วยเหลือ ส่งผลให้กลุ่มความร่วมมือหรือองค์การระหว่างประเทศ ที่สำคัญ คือ สหประชาชาติ ธนาคารโลก ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย ต่างให้ความสำคัญกับการให้ความช่วยเหลือรูปแบบ ใหม่ที่เน้นภูมิภาค การพัฒนาตามชายขอบ ก่อให้เกิดความจำเป็นที่ต้องมีโครงการพัฒนารูปแบบใหม่ เพื่อเกิดการ ยอมรับ ที่สำคัญ คือ การสร้างความร่วมมือระดับภูมิภาค (Regional Cooperation) การจัดตั้งกลุ่มความร่วมมือ ทางเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาค เพื่อรองรับความช่วยเหลือภูมิภาค ขณะที่ความช่วยเหลือรูปแบบเดิมลด ความสำคัญลง

ลักษณะสำคัญของความร่วมมือหรือการจัดตั้งกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาค ประการ แรก การมุ่งเน้นการพัฒนาอาณาบริเวณที่ประชิดชายแดนหรือพรมแดนเป็นหลักเท่านั้น มุ่งเน้นความร่วมมือที่เป็น ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ประการที่สอง การมองเห็นปฏิเสถการเมืองการปกครองหรืออำนาจที่มาจาก ศูนย์กลาง หรือการเมืองการปกครองอยู่นอกกรอบความสนใจ แต่ประเด็นการเมืองยังมีบทบาทสำคัญด้วยการ

เจรจาผลักดันให้บรรลุเป้าหมาย ประการที่สาม การมองอาณาบริเวณในแง่ความต่อเนื่องของพื้นที่ ทั้งจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ผู้คน ประวัติศาสตร์ ความต่อเนื่องและความเชื่อมโยง ประการที่สี่ การเน้นการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ที่สำคัญและจำเป็น นับตั้งแต่ถนนขนาดกลางตั้งแต่สี่เลน ถึงขนาดใหญ่ที่มีนับสิบเลน การสร้างรถไฟ รถไฟความเร็วสูง การสร้างท่าเรือ ท่าเรือน้ำลึก การสร้างท่าอากาศยาน การสร้างท่าอากาศยานเพื่อการพาณิชย์ การสร้างนิคมอุตสาหกรรม ตลอดจนการให้สิทธิพิเศษ เช่น ภาษี หรือการอำนวยความสะดวกด้านเงินทุน แรงงาน หรืออื่นใด ประการที่ห้า การรับความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาจากทั้งภายในประเทศ ที่สำคัญ คือ รัฐบาลและภาคเอกชน และต่างประเทศ ที่สำคัญ คือ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น จีน สหประชาชาติ สหประชาชาติเพื่อการวางแผนและการพัฒนา ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย

บทบาทของจีนนับเป็นสิ่งสำคัญต่อการรวมกลุ่มอนุภูมิภาคในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งนี้เพราะนโยบายทางเศรษฐกิจที่วางระบบการลงทุน ที่วางระบบให้แก่ผู้ประกอบการรุ่นใหม่ให้เข้ามาทำการค้าในพื้นที่ ในรูปแบบของการทุนข้ามชาติ แบบระยะสั้นและถอนกำไรคืนอย่างรวดเร็ว ไม่มีความคิดในการลงทุนระยะยาว มุ่งเน้นการค้าในตลาดหุ้น การลงทุนในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ การเงิน และการเชื่อมโยงกลุ่มประเทศอาเซียน ในฐานะแหล่งผลิต และแหล่งบริโภค ตลอดจนการวางนโยบายทางการเงินในรูปแบบใหม่ คือ ระบบสัมปทาน เช่น การเปิดโรงงานผลิตหลอดไฟฟ้า ในประเทศไทย จังหวัดที่ลงทุนต้องเปลี่ยนรูปแบบหลอดไฟ และโครงสร้างพื้นฐานให้สอดคล้องกับการผลิตของจีน จึงจะมีการร่วมลงทุน นั้นหมายความว่า การผลิตสินค้า จีนมองลูกค้า 2 กลุ่ม คือ ผลิตกลับประเทศไทย และประเทศที่เป็นแหล่งผลิตต้องใช้สินค้านั้นด้วย ไม่ใช่รูปแบบการผลิตแบบยุโรปที่เน้นมาตรฐานเพื่อการส่งออก ส่งผลให้แนวความคิดเรื่องภูมิรัฐศาสตร์ทางเศรษฐกิจไม่มีอยู่จริง เพราะเศรษฐกิจเป็นระบบไร้พรมแดน (วศิน ปัญญาวุฒตระกูล, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2561) นโยบายจีนเดียว ที่ผนวกชาติพันธุ์จีนในอาเซียนให้เป็นหนึ่งเดียว และนโยบายโลกมุสลิมที่เห็นถึงภาวะความขัดแย้งในกลุ่มประเทศอาเซียน จากนโยบายทั้งสองประการทำให้ ภูมิรัฐศาสตร์ไม่มีความสำคัญอีกต่อไป เพราะการจัดระเบียบโลกใหม่ของจีน เน้นการเชื่อมโยงชาติพันธุ์ เช่น ความยิ่งใหญ่ของคนจีน ภายใต้คำว่า “ต้าฮั่น” ความเป็นพี่น้องกัน เป็นญาติกัน ภายใต้แนวคิดขงจื้อ หรือความเป็นศาสนาเดียวกันของกลุ่มมุสลิม (วศิน ปัญญาวุฒตระกูล, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ แสดงถึง กลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงหรือระเบียงเศรษฐกิจกลุ่มน้ำโขง ที่มีสมาชิกประกอบด้วย ไทย ลาว พม่า กัมพูชา เวียดนาม และจีนตอนใต้ นับเป็นกลุ่มความร่วมมือสำคัญที่นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัย ที่สำคัญ คือ ลาว และกัมพูชา ปัจจัยภายนอกจากการขยายอำนาจและอิทธิพลของจีน และปัจจัยภายในจากความต้องการการพัฒนาเศรษฐกิจจากการกำหนดนโยบายจินตนาการใหม่ (New Thinking) ของลาว นับตั้งแต่ ค.ศ. 1986 ส่งผลให้ลาวปรารถนาหลุดพ้นจากการเป็นประเทศกำลังพัฒนา ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์ที่สำคัญที่มีผลต่อประเทศไทย จากความมั่นคงทางการเมืองเป็นความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ที่สำคัญ คือ การลงทุนของจีนในลาว ทั้งจากการลงทุนด้านพลังงานจากการ

ลงทุนสร้างเขื่อนหลายแห่ง การเกษตรกรรมจากการเช่าที่ดินตอนเหนือของลาวเพื่อปลูกกล้วยและสินค้าเกษตรอื่นเป็นเวลา 99 ปี การลงทุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ที่สำคัญ คือ ถนน และระบบราง และการลงทุนด้านการแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติ ขณะที่ลาวซึ่งมีประชากรเบาบางแต่มีทรัพยากรเป็นจำนวนมาก ปราบปรามหลุดพ้นจากอำนาจและอิทธิพลของเวียดนาม ทำให้ลาวกำหนดยุทธศาสตร์ที่สำคัญสองประการ คือ ความเชื่อมโยงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของลาวเข้ากับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่เข้มแข็งของอาเซียน การกำหนดให้ลาวเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อส่งให้กับประเทศเพื่อนบ้าน ที่สำคัญ คือ ไทย จีน เวียดนาม และกัมพูชา (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2556 : 71-79)

การกำหนดยุทธศาสตร์ของลาวจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในส่งผลให้พรมแดนที่เป็นภูมิรัฐศาสตร์ของไทยและลาวที่สำคัญแปรเปลี่ยนจากความขัดแย้งทางการเมืองและความมั่นคงเป็นความร่วมมือ นับตั้งแต่การกำหนดระเบียงการคมนาคมขนส่ง (Transport Corridor) ที่ลาวเป็นประเทศที่เชื่อมโยงระหว่างจีนและเวียดนามกับประเทศไทย การสร้างถนนที่เชื่อมโยงของลาวด้านสะพานนะเขตระหว่างประเทศไทยด้านจังหวัดมุกดาหารกับท่าเรือดานังของเวียดนาม การสร้างรถไฟและรถไฟความเร็วสูงของลาวที่เชื่อมต่อระหว่างประเทศไทยกับจีน การสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงจำนวน 4 แห่ง ประกอบด้วย หลวงคาย-เวียงจันทน์ มุกดาหาร-สะพานนะเขต นครพนม-คำม่วน และเชียงราย-ห้วยทราย การพัฒนาท่าอากาศยานห้วยน้ำทาเพื่อรองรับการเดินทางทางอากาศจากนานาประเทศ นับเป็นความเปลี่ยนแปลงของประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงที่สำคัญจากความช่วยเหลือของจีนและธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย

ส่วนกัมพูชา นับเป็นประเทศที่มีพรมแดนประชิดกับประเทศไทย มีภูมิรัฐศาสตร์ที่เป็นภูมิประเทศเชื่อมต่อประเทศไทยจากภาคกลางของกัมพูชาสู่ภาคกลางของประเทศไทยเป็นผืนเดียวกัน ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของกัมพูชา ที่สำคัญ คือ การท่องเที่ยว ส่งผลขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวาง การเปิดกว้างทางเศรษฐกิจส่งผลต่อการลงทุนในกัมพูชา ที่สำคัญ คือ จีน ที่ลงทุนด้านการเกษตรกรรมจากการเช่าพื้นที่เพาะปลูกสินค้า ที่สำคัญ คือ ยางพารา การลงทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากการสินแร่ธรรมชาติที่สำคัญ คือ น้ำมัน แร่เหล็ก ไม้ ทองคำ การลงทุนด้านอุตสาหกรรม ที่สำคัญ คือ สิ่งทอ วัสดุอุปกรณ์การก่อสร้าง การลงทุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ที่สำคัญ คือ ถนน กับท่าเรือ ที่สีหนุวิลล์ นับเป็นทางเลือกที่สำคัญของจีน นอกเหนือจากพม่าที่ออกทะเลอันดามันเพื่อออกสู่อ่าวไทย การมีพรมแดนติดต่อกับเวียดนามทำให้จีนใช้กัมพูชาปิดล้อมเวียดนามเมื่อขัดแย้ง การลงทุนของจีนขับเคลื่อนความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของกัมพูชาอย่างกว้างขวาง ส่งผลให้ประเทศไทยใช้ปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์สร้างความสัมพันธ์ที่เป็นความร่วมมือเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระหว่างกัน ที่สำคัญ คือ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ที่สำคัญ คือ ถนน และระบบราง เพื่อเชื่อมต่อไปถึงความร่วมมือด้านอื่น ที่สำคัญ คือ การค้าตามแนวชายแดน การลงทุนด้านการท่องเที่ยว และอุตสาหกรรมอื่น

4.2 บริบทภายในที่มีต่อปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อบริบทเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990

บริบทภายใน คือ ความเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยที่สำคัญ แบ่งเป็น ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ด้านการเมือง การปกครองของประเทศไทยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นการปกครองระบอบราชาธิปไตย ที่มีลักษณะพ่อปกครองลูกหรือปิตุราชาธิปไตย เทวราชา ธรรมราชา จนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เป็นการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) ระหว่าง พ.ศ. 2435 ถึง 2475 มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างจากตำแหน่งสมุหนายก สมุหกลาโหม เสนาบดีที่บังคับบัญชาตุลาการที่ประกอบด้วยเวียง วัง คลัง และนา เป็นกระทรวง ทบวง กรม มีเสนาบดีเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด การยกเลิกหัวเมืองชั้นใน ชั้นนอก และประเทศราช และจัดตั้งเทศาภิบาลรวมกันเป็นมณฑลเทศาภิบาลแทน และจัดตั้งการปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยการจัดตั้งสุขาภิบาลกรุงเทพใน พ.ศ. 2440 และสุขาภิบาลท่าฉลอมใน พ.ศ. 2448 มีการสถาปนาอุดมการณ์ไตรภักดิ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) ใน พ.ศ. 2475 นำมาสู่การถือกำเนิดของรัฐธรรมนูญ และสถาบันทางการเมืองที่สำคัญ คือ รัฐบาล และรัฐสภา มีความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองด้วยสันติวิธีและความรุนแรงต่อเนื่อง ทำให้ประเทศมีความโน้มเอียงปกครองด้วยระบอบอำนาจนิยม (ธโรธร ตูทองคำ, 2556ก : 77-78)

การรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นำประเทศไทยไปสู่การปกครองแบบเผด็จการอำนาจนิยม นับตั้งแต่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีใน พ.ศ. 2501 ทำให้ฟื้นฟูสถาบันพระมหากษัตริย์ การปฏิรูประบบราชการ การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ นำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงสังคมเป็นวงกว้าง จนนำไปสู่เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ภายหลังประเทศไทยมีการปกครองที่สลับกันหลากหลายรูปแบบ นับตั้งแต่การปกครองแบบเผด็จการ การปกครองแบบกึ่งประชาธิปไตย และการปกครองระบอบประชาธิปไตย (ธโรธร ตูทองคำ, 2556ก : 78) ความเปลี่ยนแปลงจากกระแสโลกาภิวัตน์นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2533 ส่งผลให้ประเทศไทยเริ่มมีประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง (consolidating democracy) แต่การเปลี่ยนไม่ผ่านสู่ประชาธิปไตย จากการรัฐประหารใน พ.ศ. 2549 และ 2557 กลายเป็นวงจรอุบาทว์สมัยใหม่ (modern vicious cycle) เริ่มต้นจากการรัฐประหาร การร่างรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง การจัดตั้งรัฐบาล การขาดเสถียรภาพและความชอบธรรม และสิ้นสุดด้วยการรัฐประหาร ทำให้ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยสลับกับการปกครองแบบเผด็จการอำนาจนิยม การเปลี่ยนไม่ผ่านสู่ประชาธิปไตยทำให้ประเทศไทยมีการปกครองแบบเผด็จการสมัยใหม่ (modern authoritarianism) แสดงถึงการเปลี่ยนผ่านไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยแล้วไม่ยั่งยืน (unconsolidated democracy) หรือการปกครองแบบผสมที่กลายเป็นเผด็จการเข้าสู่อำนาจเป็นประชาธิปไตยแต่ใช้อำนาจการปกครองแบบเผด็จการ หรือการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ใช้เฉพาะเสียงข้างมาก ปฏิเสธหลักการอื่น ที่สำคัญ คือ สิทธิเสรีภาพ นิติรัฐ นิติธรรม จนกลายเป็นประชาธิปไตยที่ไม่เสรี (illiberal democracy) จนถึงเผด็จการเสียงข้างมาก สะท้อนถึง

การไม่เปลี่ยนผ่านมีนัยที่หลากหลายและสลับซับซ้อน ด้วยยุทธศาสตร์และยุทธวิธีที่หลากหลาย (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2560 : 16; Puddington, 2017)

จากปัญหาที่สะสมและต่อเนื่องมา ที่สำคัญ ภายหลังกการรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ประเทศไทยต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและผันผวนทางการเมืองสูงมาก ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ อุดมการณ์ทางการเมืองที่สำคัญของระบอบเผด็จการสมัยใหม่มาจากการยอมรับคำจำกัดความใหม่ การขยาย กับ คำว่าประชาธิปไตย เพื่อสถาปนาความชอบธรรมผ่านระบอบประชาธิปไตยจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่มีโครงสร้างและกระบวนการทางการเมืองเสมือนมาจากประชาชน แต่สถาบันและกระบวนการทางการเมืองที่มีอำนาจที่แท้จริงกลับเป็นโครงสร้างส่วนบนที่ไม่ได้มาจากประชาชน หากแต่มาจากการตักค้ำของสถาบันทางการเมืองในระบอบเผด็จการสมัยใหม่ผ่านสถาบันทางการเมืองที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง การยึดโยงกับประชาชน ที่เป็นตัวแทนโครงสร้างและกระบวนการของระบอบเผด็จการสมัยใหม่ ที่สำคัญ ประกอบด้วย กองทัพ วุฒิสภา และองค์การอิสระ นับสถาบันทางการเมืองที่สำคัญอื่น ที่ล้วนแล้วแต่เป็นหรือเคยเป็นข้าราชการในระบบราชการที่มีอำนาจทางการเมืองการปกครองนับตั้งแต่อดีต หรือกลุ่มธุรกิจที่มีอำนาจและผลประโยชน์ผ่านนโยบายสาธารณะ (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2560 : 16; Puddington, 2017)

ความเปลี่ยนแปลงที่ถือกำเนิดอย่างต่อเนื่องช่วงทศวรรษ 2540 ภายหลังกการรัฐประหารใน ค.ศ. 2549 จนถึงจุดสูงสุดใน พ.ศ. 2557 ที่มีนับตั้งแต่การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีการเปลี่ยนแปลง การกลายพันธุ์ การบิดเบือน จนถึงการพังทลาย ที่แสดงถึงคุณภาพของประชาธิปไตยที่ลดลง และแทนที่ด้วยการปกครองระบอบที่ไม่เป็นประชาธิปไตยหรือเผด็จการ ลักษณะสำคัญของเผด็จการสมัยใหม่มีสาระสำคัญที่อำนาจเป็นหัวใจสำคัญของความอยู่รอดของการปกครองแบบเผด็จการ นำไปสู่การกำหนดให้มีการเลือกตั้ง แต่เป็นการเลือกตั้งที่ไม่มีเสรี เพราะไม่มีอำนาจเหนือกลุ่มผู้ปกครองที่ครองอำนาจด้วยการจัดการระบบเลือกตั้งให้พรรคการเมืองของผู้มีอำนาจได้เปรียบ มีการสร้างบรรยากาศทางการเมืองเทียม เสมือนหนึ่งเป็นการเปิดกว้างและหลากหลายบนพื้นฐานที่กลุ่มหรือพรรคพวก หรือพรรคการเมืองได้เปรียบ ขณะที่กลุ่มหรือพรรคการเมืองตรงกันข้ามไม่ได้รับอนุญาตให้มีบทบาททางการเมืองหรือมีบทบาทจำกัด มีการสมคบคิดทางการเมือง มีฝ่ายค้านแต่มีบทบาททางการเมืองจำกัดจำกัดบทบาทกลุ่มประชาสังคมฝ่ายตรงข้าม และส่งเสริมสนับสนุนกลุ่มประชาสังคมที่สนับสนุนผู้ปกครอง ที่สำคัญมีการจัดการกับสื่อเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของเสรีภาพด้านบันเทิงหรืออื่นใดที่ทำได้และมีมูลค่าสูง แต่ปฏิเสธเสรีภาพสำหรับการแสวงหาความจริง ทำให้ไม่มีการเปิดเผยข้อมูลที่ควบคุมและขอความร่วมมือ

เครื่องมือสำคัญของผู้ปกครอง คือ การใช้กฎหมายพิเศษ เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับการบังคับกดขี่ที่มีความชอบธรรมทางการเมือง (legalized political repression) เป็นการทำให้การบังคับกดขี่ทางการเมืองเป็นเรื่องของกฎหมาย มีทั้งรูปแบบที่มีการตีความกฎหมายและการตรากฎหมายใหม่ ส่วนสำคัญเป็นผลจากบทบาทของสถาบันตุลาการที่เป็นหุ้นส่วน ส่วนหนึ่ง สมยอม ของโครงสร้างและกระบวนการของอำนาจ นับเป็นเผด็จการทางกฎหมาย (dictatorship of law) เท่ากับให้อำนาจรัฐจัดการกับฝ่ายตรงข้ามอย่างมีประสิทธิภาพและ

ประสิทธิผล ระบบตุลาการนับเป็นอำนาจที่ส่งผ่านจากสถาบันทางการเมืองแบบเผด็จการที่ใช้อำนาจอธิปไตยผ่านสถาบันบริหาร เสมือนหนึ่งเป็นการบังคับใช้กฎหมายตามหลักนิติธรรม มีการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือสำหรับการปราบปรามทางการเมืองฝ่ายตรงข้าม ทำให้การชุมนุมประท้วงที่มีสาเหตุมาจากความล้มเหลวในการทำงานหรือการทำงานไม่ได้ของฝ่ายค้านเป็นอาชญากรรม ความเคลื่อนไหวทางการเมืองบนท้องถนนทำให้รัฐบาลใช้กฎหมายการชุมนุมประท้วงที่เข้มงวด ขัดกับความสงบเรียบร้อยในพื้นที่สาธารณะ เป็นการชุมนุมที่ไม่ได้รับการอนุญาต การพกพาอาวุธ การทำร้ายเจ้าหน้าที่ จนถึงการทำร้าย เพื่อไม่ให้เกิดการชุมนุมประท้วงเป็นการรวมพลังของคนที่ไม่พอใจรัฐบาลจนกลายเป็นกลุ่ม องค์กร หรือขบวนการทางการเมือง (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2560 : 16; Puddington, 2017)

การโฆษณาชวนเชื่อ นับเป็นเครื่องมือสำคัญของผู้ปกครอง ข้าราชการทางการเมืองมาจากหน่วยงานราชการหรือพันธมิตรกับสถาบันทางการเมืองในระบอบเผด็จการสมัยใหม่หรือรัฐบาล มีการทำให้ความจริงกับความคิดเห็นโน้มเอียงเข้าหากัน ระบอบเผด็จการสมัยใหม่เน้นการโฆษณาชวนเชื่อด้วยการสร้างเนื้อหาที่เป็นทางเลือกของข้อมูลในข่าวสารที่แพร่กระจายในสังคม มีการโจมตีกลุ่มตรงข้ามกับตัวแสดงในระบอบเผด็จการสมัยใหม่ ที่สำคัญ คือ การทำลายล้างบุคคลิก ความคิดความอ่าน อุดมการณ์ ทศนคติ ความเชื่อ มุมมอง ค่านิยม ภาพลักษณ์ ด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อลดความน่าเชื่อถือ เพื่อนำไปสู่การครองอำนาจทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2560 : 16; Puddington, 2017) การไล่ลำดับจากประชาชน สถาบันและกระบวนการทางการเมืองที่มาจากทางเลือกตั้ง องค์กรอิสระที่ยึดโยงกับประชาชนน้อยและไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง สถาบันหรือองค์กรของคณะผู้ปกครองที่ปรารถนาสืบทอดอำนาจ และรัฐธรรมนูญที่จัดทำกร่างและผ่านความเห็นชอบจากประชาชนผ่านการลงประชามติ แสดงถึงการปกครองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย (Non-democratic Regime) ของผู้ปกครองที่ต่อเนื่องและยาวนาน ที่เสมือนหนึ่งบนยอดของพีระมิด เกือบปลายทางของโครงสร้างอำนาจการปกครอง

ปัญหาสำคัญของการเมืองไทยปัจจุบันมาจากความไร้เสถียรภาพทางการเมือง ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อระบบการเมืองยังไม่เข้าสู่สภาวะปกติ การเลือกตั้งยังไม่มาถึง หรือหากเลือกตั้งไปแล้ว ฝ่ายเผด็จการก็ยังมีกลไกที่คุมรัฐบาลที่มาจากเลือกตั้งอยู่อีก แต่หากยังเป็นรัฐบาลทหารคุมอยู่ แม้ว่าจะรัฐจะมีความพยายามเปลี่ยนภูมิรัฐศาสตร์ให้เอื้อกับเศรษฐกิจแต่พบว่าไร้ประสิทธิภาพ เนื่องจากไม่มีความโปร่งใส สุ่มเสี่ยงจะคอร์รัปชันและเอื้อประโยชน์ให้กับพวกพ้อง (ภิญญพันธ์ พจนะลาวัณย์, สัมภาษณ์, 2 กรกฎาคม 2561)

ความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรง จนเป็นเหตุให้นำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้วยวิธีรัฐประหารของประเทศไทย ส่งผลให้ประเทศที่ยึดมั่นในหลักการของระบอบประชาธิปไตยอย่างเข้มข้นลดระดับความสัมพันธ์กับประเทศไทยลง ผลักดันให้ประเทศไทยจำเป็นต้องหันไปพึ่งพาสาธารณรัฐประชาชนจีนมากขึ้นจนเริ่มสูญเสียความสามารถในการถ่วงดุลกับประเทศมหาอำนาจอื่น (บุญธรรม ถาวรทัศนกิจ, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2561) ขณะเดียวกันนโยบายของรัฐบาลนับตั้งแต่ยุคทักษิณจนกระทั่งยุคคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คสช.) ที่มองเห็นความสำคัญของเงิน ย่อมเป็นประโยชน์ในการเปิดตลาดค้าขายกับจีนในด้านสินค้าที่จีนยังไม่ผลิต แต่

ข้อเสียคือ การตีตลาดสินค้าเงินมายังประเทศไทย โดยเฉพาะสินค้าเกษตรที่เงินสามารถผลิตได้มาก ทำให้มีราคาต่ำกว่า (บุญอริ ยีหมะ, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2561) ไทยอยู่ในที่ตั้งที่เหมาะสมในการเป็นศูนย์กลางของภูมิภาคในแต่ละด้าน แต่น่าเสียดายที่พัฒนาการของการเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องมาสะดุดเพราะการรัฐประหารเป็นระยะ ส่งผลกระทบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ (บุญอริ ยีหมะ, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2561) ผู้นำทางการเมืองจึงนับว่าเป็นส่วนสำคัญ เพราะการเมืองนับว่ามีอิทธิพล เหนือการควบคุมของธุรกิจ หากเศรษฐกิจประเทศไทยจะเติบโตขึ้น บริบททางการเมืองต้องมีความมั่นคง เพื่อดึงดูดนักลงทุนธุรกิจมาลงทุนภายในประเทศ (ภฤศญา ปิยนุสรณ์, สัมภาษณ์, 4 กรกฎาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ แสดงถึง การขาดเสถียรภาพทางการเมืองจากความขัดแย้งทางการเมือง ส่งผลต่อการขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปกครองระบอบประชาธิปไตยนำมาสู่การรัฐประหารต่อเนื่องหลายครั้ง ทำให้ประเทศไทยนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ไม่เสรี และการปกครองแบบเผด็จการอำนาจนิยมที่เป็นเผด็จการทหาร สลับกันไปมา มีรัฐบาลที่มีความแตกต่างตามระบอบการปกครอง มีรัฐบาลแบบพรรคเดียว รัฐบาลผสมที่มีพรรคการเมืองโดดเด่นเพียงพรรคเดียว รัฐบาลผสมที่มีพรรคการเมืองโดดเด่นหลายพรรค และรัฐบาลที่มาจากการรัฐประหาร ส่งผลต่อนโยบายสาธารณะที่ขาดความต่อเนื่อง ท่ามกลางการทะยานขึ้นของเอเชีย การเป็นประเทศที่มีความพร้อมมากที่สุดประเทศหนึ่งที่ทะยานไปข้างหน้า นับเป็นการสูญเสียโอกาสที่สำคัญที่สุดของประเทศไทย การขาดความต่อเนื่องของนโยบายสาธารณะนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความร่วมมือกับต่างประเทศขาดความน่าเชื่อถือ และประเทศมหาอำนาจตะวันตกต่างปฏิเสธความร่วมมือกับประเทศไทย การมีรัฐบาลที่มาจากการรัฐประหารทำให้การกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยแตกต่างจากอดีตที่แต่เดิมถ่วงดุลระหว่างมหาอำนาจและกลุ่มความร่วมมือ ที่สำคัญคือ สหรัฐอเมริกา จีน ญี่ปุ่น และอาเซียน เป็นการหันเข้าหาไปที่จีนเป็นหลัก ทำให้ประเทศไทยสูญเสียรูปแบบนโยบายต่างประเทศแบบสมดุลจากอดีต ที่เน้นการแสวงหาพันธมิตร การถ่วงดุลระหว่างมหาอำนาจ การเป็นพันธมิตรกับมหาอำนาจที่ใหญ่ที่สุด

ด้านเศรษฐกิจ ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของประเทศไทยแบ่งเป็นสามส่วน คือ ช่วงก่อนการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ช่วงภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงถึงก่อนการถือกำเนิดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่หนึ่ง และช่วงภายหลังการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่หนึ่งที่กลายเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สองและอีกหลายฉบับที่ต่อเนื่องถึงปัจจุบัน กล่าวคือ ช่วงก่อนการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงประเทศไทยซึ่งมีการปกครองแบบรัฐแบบจารีตที่ประกอบด้วยเมือง แคว้นแคว้น อาณาจักร มีระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ (Sustistence Economy) ช่วงภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงถึงก่อนการถือกำเนิดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่หนึ่ง ถือกำเนิดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่สี่ (พ.ศ. 2394-2411) ที่ไทยทำสนธิสัญญาเบาว์ริงใน พ.ศ. 2398 ก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่แบบตะวันตก เป็นระบบเศรษฐกิจแบบการค้า ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงระดับมหภาคเป็นวงกว้างต่อเนื่องมา (ธโรธร ตูทองคำ, 2556 :

78-79) แม้ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จะมีแนวคิดเศรษฐกิจอื่น ที่สำคัญ คือ ทุนนิยมโดยรัฐ (State Corporatism) ตามแนวคิดชาตินิยม (Nationalism) บางช่วงก็ตาม และช่วงภายหลังการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่หนึ่งซึ่งกลายเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สองและอีกหลายฉบับที่ต่อเนื่องถึงปัจจุบัน ถือกำเนิดภายหลังการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2501-2506) นับเป็นช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านที่สำคัญภายหลังการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก (พ.ศ. 2504-2509) ใน พ.ศ. 2504 ที่แสดงถึงอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาที่ต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) ที่สำคัญ คือ ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และระบบรางในภายหลัง แต่ไทยต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจจากวิกฤตการณ์น้ำมันใน พ.ศ. 2516 และ 2522 ความตกต่ำและซบเซาทางเศรษฐกิจในทศวรรษที่ 2520 การพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่องทำให้การส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมมีเป็นจำนวนมาก มีการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชนใน พ.ศ. 2524 ภายหลังเพื่อเป็นความร่วมมือระหว่างกัน (ธโรธร ตู้อองคำ, 2556ก : 79)

การย้ายฐานการผลิตของญี่ปุ่นมาที่ประเทศไทยภายหลังการประชุมพลาซาแอคคอร์ดที่นิวยอร์กระหว่างสหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่นที่ทำให้ต้นทุนการผลิตของญี่ปุ่นสูงขึ้น ทำให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างมากในทศวรรษที่ 2530 เป็นตัวเลขสองตัว (Double Digit) เป็นเวลาหลายปี (พ.ศ. 2531-2533) เกิดนักลงทุนใหม่จำนวนมาก จากธุรกิจโทรคมนาคม อสังหาริมทรัพย์ การเงินการธนาคาร และที่เกี่ยวข้อง ทำให้คาดหมายถึงการเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialized Countries : NICs) แต่การเปิดการทำธุรกรรมระหว่างประเทศที่กรุงเทพฯ (Bangkok International Banking Facilities : BIBF) ที่ริเริ่มสมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่ต่อเนื่องด้วยจากปัญหาการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด ปัญหาการลงทุนในธุรกิจที่ไม่ก่อให้เกิดผลผลิตจริง ปัญหาหนี้ต่างประเทศ และปัญหานโยบายอัตราแลกเปลี่ยน (จันทนา กระแสร์แสน, 2541 : 132-133) เป็นที่มาของวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 นำไปสู่การลดค่าเงินบาทในวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 เป็นการสิ้นสุดบทบาทของกลุ่มทุนธนาคาร (พ.ศ. 2490-2540) มีการขายกิจการให้ต่างประเทศทั้งที่สมัครใจและบังคับ การควบรวมกิจการเพื่อความอยู่รอดหลังจากที่เคยเติบโตอย่างกระจัดกระจายในทศวรรษที่ 2530 การลดการลงทุนของภาครัฐและเอกชนลง ผลที่ตามมาคือความล่าช้าของโครงสร้างพื้นฐานที่แสดงออกในทศวรรษที่ 2550 (ธโรธร ตู้อองคำ, 2556ก : 79-80)

การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ใน พ.ศ. 2544 นับเป็นความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางเศรษฐกิจจากแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทักษิณ (Thaksinomic) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจสองด้าน (Dual Track plus Economy) คือ การพัฒนาเศรษฐกิจแบบรากหญ้ากับการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับภายนอก ภายหลังการรัฐประหารวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 นำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยที่เป็นการพัฒนาแบบผสมผสานระหว่างเศรษฐกิจกระแสหลักที่มุ่งเน้นประชานิยมและเสรีนิยมใหม่ กับเศรษฐกิจทางเลือกที่สำคัญคือแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แม้ว่าประเทศไทยจะประสบ

ความสำเร็จด้วยการเพิ่มรายได้ประชาชาติเป็นกว่า 124,500 บาทต่อคนต่อปี (GNI per capita) ใน พ.ศ. 2553 จากจำนวน 21,300 บาทต่อคนต่อปีใน พ.ศ. 2523 แต่โครงสร้างเศรษฐกิจกลับเป็นอุปสรรคต่อการก้าวไปสู่การเป็นประเทศเศรษฐกิจใหม่ (Newly Industrialized Economics : NIEs) จากความล้มเหลวเพื่อปรับโครงสร้างการผลิตที่เสมือนหนึ่งรับจ้างประเทศอุตสาหกรรมผลิตจากเทคโนโลยีระดับปานกลางและต่ำ แรงงานราคาถูก ที่แลกมาด้วยความสิ้นเปลืองทรัพยากรและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ทำให้ติดกับดักรายได้ประเทศปานกลาง (Middle Income Trap) เพราะล้มเหลวที่จะพัฒนาไปสู่การเป็นประเทศที่มีรายได้สูง (High Income Countries) ที่เป็นประเทศพัฒนาแล้ว (ชัยพร เขียนพาณิชย์ และปาริชาติ โชคเกิด, 2555 : 26-27) นอกเหนือจากปัญหาจากช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างคนรวยกับคนจนที่เป็นปัญหามาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน (ธโรธร ตูทองคำ, 2556ก : 80-81)

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยที่ถือกำเนิดใน ค.ศ. 1997 นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงทุกด้านในประเทศไทยที่แพร่ขยายไปทั่วเอเชีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอเชียตะวันออก ส่งผลให้ประเทศไทยและประเทศทั้งหลายต่างต้องได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund : IMF) ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวเพื่อนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลง ที่สำคัญ คือ ข้อเสนอของญี่ปุ่นเพื่อจัดตั้งกองทุนการเงินแห่งเอเชีย (Asian Monetary Fund) แต่ล้มเหลวเพราะไม่ได้รับการสนับสนุนที่เพียงพอโดยเฉพาะจากประเทศตะวันตก แม้ก่อให้เกิดความเสียหายแต่กลับก่อให้เกิดผลดีเพราะวิกฤตการณ์ย่อมสร้างโอกาสให้กับประเทศทั้งปัจจุบันและอนาคต ที่ส่งผลต่อการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจที่มีสถานะเงินตราสำรองที่มั่นคงทั้งเกาหลีใต้ มาเลเซีย ประเทศไทย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ ต่างมีอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและเสถียรภาพที่มั่นคงตามรายงานของนิตยสารนิคเคอิ เอเชียเน รีวิว (Nikkei Asian Review) ใน ค.ศ. 2017 นับเป็นที่มาของการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ จนทำให้มีการคาดการณ์กันว่าจะมีเงินทุนไหลเข้าตลาดทุนและตลาดตราสารหนี้ (bond) เป็นจำนวนมากกว่า 45 พันล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 2017 ตามรายงานของสำนักข่าวบลูมเบอร์ก (Bloomberg) (สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, 2560 : 2)

ขณะที่ประเทศอื่นแม้รอดพ้นจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจแต่ประเทศทั้งหลายเหล่านี้ยังต้องพัฒนาเพื่อให้พ้นจากความยากจนซึ่งนำไปสู่ความเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง จนผงาดกลายเป็นประเทศที่มีเสถียรภาพและความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่สูงมาก ที่สำคัญ คือ จีน อินเดีย และประเทศสมาชิกอาเซียน เอเชียที่เคยมีปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องจนแทบไม่มีอนาคตภายหลังวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจใน ค.ศ. 1997 กลับเติบโตและผงาดอย่างพร้อมเพรียง และกลายเป็นพลังขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจที่สำคัญของโลกในปัจจุบัน ความเปราะบางทางเศรษฐกิจของโลกที่ต่อเนื่องนับตั้งแต่วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจใน ค.ศ. 1997 วิกฤตการณ์ซัพไพร้มใน ค.ศ. 2008 และวิกฤตการณ์ยูโรโซนใน ค.ศ. 2012 ท่ามกลางเศรษฐกิจโลกที่เปราะบาง มีความเปลี่ยนแปลงนโยบายของสหรัฐอเมริกาจากการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของนายโดนัลด์ ทรัมป์ นำไปสู่การถดถอยทางภูมิรัฐศาสตร์

(upside down geopolitics) ส่งผลให้เอเชียกลับมาสู่การก้าวเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของโลก (Asia Rise) ที่กล่าวถึงมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจส่งผลให้ประเทศไทยได้รับผลพวงจากความเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรม การส่งออก การท่องเที่ยว และการบริการ (ดลยา เทียนทอง, สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2561) ขณะเดียวกันประเทศไทยมีปัญหาความเหลื่อมล้ำและการคอร์รัปชันสูง (ณัชชาภัทร อมรกุล, สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2561) การที่เศรษฐกิจถูกผูกขาดอยู่เพียงไม่กี่กลุ่มทุนใหญ่ทำให้ไม่เกิดการแข่งขันอย่างเสรี รวมถึงการไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างเท่าเทียม (คู่บุญ จารุมณี, สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 2561) ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศภายหลังจึงมุ่งเน้นกำหนดนโยบายการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (จังหวัดชายแดน 10 จังหวัด) ตลอดจนโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) เพื่อใช้กระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ โดยมุ่งหวังที่จะดึงดูดนักลงทุนจากต่างชาติ โดยเฉพาะกลุ่มทุนจากประเทศจีน และญี่ปุ่น (บุญธรรม ถาวรทัศนกิจ, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ แสดงถึง ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของประเทศไทยนับตั้งแต่อดีตส่งผลต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในปัจจุบัน การขาดยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจขนาดใหญ่ (Megaproject) ของประเทศไทยนับตั้งแต่โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard) ที่ถือกำเนิดจากการตัดสินใจของรัฐบาล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ใน พ.ศ. 2528 ขับเคลื่อนความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2530 ต่อเนื่องถึง 2550 และประเทศไทยแทบไม่มีโครงการพัฒนาเศรษฐกิจขนาดใหญ่อย่างต่อเนื่องอีกเลย จนมีการตัดสินใจของรัฐบาล นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ใน พ.ศ. 2556 ภายหลังจากรัฐประหารใน พ.ศ. 2557 แม้โครงการทวายยังดำเนินการอย่างต่อเนื่อง แต่กลับได้รับความสนใจน้อยลง การพัฒนาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านมีข้อจำกัดจากปัญหาการเมืองภายใน การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับเพื่อนบ้านที่ไม่เป็นผลในทางปฏิบัติ การปกครองแบบเผด็จการอำนาจนิยมส่งผลให้การกระจายอำนาจแทบเป็นไปไม่ได้เลย เมื่อเป็นดังนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมขาดโอกาสสำหรับการนำเสนอข้อเสนอ นวัตกรรมใหม่สำหรับการปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ที่แตกต่างจากอดีตและสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล นโยบายสาธารณะทางด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับความเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงน้อย การเปิดพื้นที่ให้กับภาคประชาสังคมเพื่อนำเสนอปัญหาที่เผชิญถูกละเลย ทำให้มีการใช้มาตรา 44 ที่เป็นพื้นที่ป่าเป็นพื้นที่รองรับการลงทุน การลดหย่อนมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการลงทุน ทำให้ความเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์จะอำนวยประโยชน์ให้กับประชาชนในพื้นที่ กลับมีแนวโน้มกลายเป็นการเอื้ออำนวยให้กับกลุ่มทุนทั้งทุนชาติและทุนข้ามชาติแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง

ด้านสังคม การที่ประเทศไทยไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมขนาดใหญ่ทำให้เป็นสังคมที่มีความต่อเนื่องจากอดีต ประเทศไทยเป็นสังคมแบบศักดินาที่มาจากอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์และฮินดู และวัฒนธรรม

ข่าวที่มาจากความเป็นสังคมเกษตรกรรมจากความอุดมสมบูรณ์ ผสมผสานเป็นลักษณะเฉพาะของสังคม ขณะที่ศาสนาพุทธมีอิทธิพลต่อสังคมทั่วไปจนกลายเป็นพุทธแบบชาวบ้านมากกว่าพุทธแบบปรัชญา การมีโครงสร้างสังคมแบบศักดินาเป็นที่มาของระบบอุปถัมภ์ในสังคมในความสัมพันธ์แบบสูงต่ำ (Vertical relationship) มากกว่าแบบแบนราบ (Horizontal relationship) ความเป็นเมืองนานาชาติของอยุธยาทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ต้อนรับชาวต่างประเทศ ขณะเดียวกันด้วยภูมิประเทศและภูมิอากาศที่สงบสุขร่มเย็นและสุขสบายก่อให้เกิดความคิดที่แตกต่างหลากหลายทุกด้านดังที่ปรากฏเป็นวรรณกรรมจำนวนมาก (วิทยา สุจริตธนาธิกร, 2530 : 221-222) แสดงถึงความคิดที่แตกต่างจากแนวคิดกระแสหลักจากรัฐจากผู้คนในสังคมจำนวนหนึ่ง (ธโรธร ตู๋ทองคำ, 2556ก : 81)

ความอุดมสมบูรณ์ยังทำให้ประเทศไทยมีประชากรจำนวนกว่า 70 ชาติพันธุ์ อาศัยเป็นจำนวนมาก ทำให้วัฒนธรรมจุลภาคหรือวัฒนธรรมย่อยที่แตกต่างกันก่อให้เกิดชนบทร่วมประเพณีวัฒนธรรมที่หลากหลาย แม้วัฒนธรรมมหภาคหรือวัฒนธรรมใหญ่เหมือนกัน ขณะที่ประชากรส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 90 นับถือศาสนาพุทธ ที่เหลือนับถือศาสนา อาทิ อิสลาม คริสต์ ฮินดู และซิกข์ เป็นต้น ทำให้มีความแตกต่างด้านศาสนาน้อย ความเปลี่ยนแปลงจากการวางแผนครอบครัวตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ประสบความสำเร็จภายหลังทำให้โครงสร้างประชากรมีความเปลี่ยนแปลงจนเป็นสังคมที่มีประชากรวัยแรงงานจำนวนมาก ขณะเดียวกันสัดส่วนของผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นทำให้ประเทศไทยกำลังก้าวสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุใน พ.ศ. 2563 ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประชากรขนาดกลางอยู่ในลำดับที่สี่สิบของประเทศที่มีประชากรมากเรียงตามลำดับ จำนวนกว่า 69 ล้านคนใน พ.ศ. 2561 เป็นอันดับสี่รองจากอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้านการประกอบอาชีพ การพัฒนาที่เริ่มสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำให้เปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรมหรือบริการ ทำให้สัดส่วนประชากรที่ทำการเกษตรกรรมเหลือประมาณร้อยละ 30 ด้านการศึกษา ประชากรคนไทยส่วนใหญ่มีการศึกษาที่สูงขึ้นทุกระดับอย่างมาก เช่น กว่าร้อยละ 90 สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นต้น ส่วนด้านการสาธารณสุข จากนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าทำให้คนยากจนเข้าถึงบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขมากขึ้น ทำให้ประชากรคนไทยจึงมีปริมาณและคุณภาพที่ดีขึ้น (ธโรธร ตู๋ทองคำ, 2556ก : 81-82)

ดังนั้น ปัจจัยทางสังคมที่เป็น social class จะมีบทบาทต่อการตัดสินใจวางแผนทางการตลาด พฤติกรรมผู้บริโภคแต่ละประเทศ หากศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคสินค้า จะทำให้มีแนวทางการสื่อสารกับผู้บริโภคชนชั้นต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทย (ภฤศญา ปิยนุสรณ์, สัมภาษณ์, 4 กรกฎาคม 2561) การเพิ่มขึ้นของประชากรที่มีระดับการศึกษาสูงขึ้นตลอดจนการได้รับการดูแลสุขภาพที่ดีขึ้น ทำให้คุณภาพและปริมาณของประชากรมีมากขึ้น การที่ประชาชนมีการศึกษามากขึ้นน่าจะมีแนวโน้มการกระจายตัวไปสู่ชนบทมากขึ้น ทำให้การขยายตัวของเมืองมีมากขึ้น ซึ่งการขยายตัวเหล่านี้ทำให้ส่งผลกระทบต่อทางเศรษฐกิจและสังคม เพราะเมื่อเมืองขยายตัว ประชากรเพิ่มขึ้นและมีความรู้มากขึ้น จะนำไปสู่การค้นหากลไก ช่องทาง หรือโอกาสที่จะมาพัฒนา

ประเทศผ่านกลไกความร่วมมือระดับภูมิภาค ประเทศไทยกำลังเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ ส่งผลให้ประสบปัญหา การขาดแคลนแรงงาน จำเป็นต้องพึ่งพาแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน (บุญธรรม ถาวรทัศนกิจ, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ แสดงถึง ความเปลี่ยนแปลงทางด้านภูมิรัฐศาสตร์ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของ ประชากร และเมือง ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญถือกำเนิดนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 ที่เศรษฐกิจของประเทศไทยมี ความเจริญเติบโตอย่างกว้างขวาง ส่งผลให้ประชากรที่พำนักในภูมิภาคที่หลากหลายได้รับประโยชน์จากนโยบาย ของรัฐบาล นโยบายการสร้างความสำเร็จสู่ภูมิภาค ก่อให้เกิดความเจริญเติบโตของเมืองที่หลากหลาย ตัวอย่างที่ สำคัญ คือ ขอนแก่น เพราะแม้ไม่เป็นเมืองชายแดน แต่ความเจริญเติบโตมีความต่อเนื่องจากเมืองการศึกษาและ ศูนย์กลางของราชการ และอุดรธานีที่เป็นเมืองสำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ที่เป็นเมืองที่ไม่เป็น ชายแดนแต่กลับมีห้างสรรพสินค้าสมัยใหม่จำนวนมากเพื่อรองรับคนลาวที่ส่วนใหญ่มาจากเวียงจันทน์ที่ข้ามแม่น้ำ โขง ขณะเดียวกันความเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์ก่อให้เกิดความเจริญเติบโตของพื้นที่ที่หลากหลาย ที่สำคัญ คือ พื้นที่ชายแดน ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เมืองตามแนวชายแดนอย่างกว้างขวาง มีมูลค่าการค้า ระหว่างประเทศที่เป็นการค้าตามแนวชายแดนสูงขึ้นอย่างมากและต่อเนื่องถึงปัจจุบัน มีธุรกิจใหม่จำนวนมาก ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยที่ขยายตัวอย่างมากตลอดช่วงต้นถึงกลางทศวรรษที่ 2540 และมี ระดับการพัฒนาที่สูงกว่าประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาก ทำให้มีประชากรจากเพื่อนบ้านอพยพสู่ประเทศไทย เป็น แรงงานข้ามชาติที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย ความเปลี่ยนแปลงของแรงงานข้ามชาติจากการพำนักอาศัย ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของเมือง ตัวอย่างที่สำคัญ คือ แม่สอดที่กลายเป็นถิ่นพำนักของแรงงานต่างด้าวที่มี จำนวนใกล้เคียงหรือมากกว่าคนพื้นถิ่น หรือพื้นที่อื่นที่ไม่ได้เป็นเมืองชายแดน ที่สำคัญ คือ สมุทรสาคร ที่กลายเป็น ถิ่นพำนักของแรงงานต่างด้าว สอดคล้องกับความต้องการแรงงานต่างด้าวของประเทศไทย การคมนาคมที่ทันสมัย และสะดวกสบายส่งผลให้แรงงานต่างด้าวเดินทางอพยพมาประเทศไทยสะดวก ความเปลี่ยนแปลงทางภูมิ รัฐศาสตร์นับเป็นบริบทที่สำคัญของประเทศไทยปัจจุบันที่ทำให้กลายเป็นประเทศนานาชาติที่ประกอบด้วยผู้คน หลากหลายเผ่าพันธุ์และเชื้อชาติพำนักในประเทศไทยต่อเนื่องถึงปัจจุบัน